

Afwegingskader gebruikelijke hulp Jeugdwet

Colofon

Opdrachtgever
Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, directie Jeugd

Auteurs
Louise Pansier-Mast
Annika van de Belt-Steenbeek
Moniek Kamphuis-Rolleman

Kenmerk
MR/26/0519/kgz

Publicatiedatum
31 maart 2026

© Bureau HHM

Inhoud

1. Inleiding 4
1.1 Aanleiding 4
1.2 Doel 4
1.3 Aanpak 5
1.4 Positie afwegingskader gebruikelijke hulp binnen onderzoeksstappen CRvB en wettelijke kaders 5
1.5 Visie bureau HHM op afwegingskader 6
1.6 Overgang Jeugdwet – Wmo 7

2. Gebruikelijke hulp in de Jeugdwet en relatie met de internationale verdragen 8
2.1 Beschrijving gebruikelijke hulp 8
2.2 Internationale verdragen 9

3. Factoren bij afweging 11
3.1 Elementen gebruikelijke hulp en eigen kracht 11
3.2 Beoordeling door gemeenten en toepassing hardheidsclausule 11

4. Verwachtingen van ontwikkeling jeugdige 14
4.1 Ontwikkelopgaven en normale uitdagingen 15
Jeugdigen van 0 tot 3 jaar 15
Jeugdigen van 3 tot 5 jaar 16
Jeugdigen van 5 tot 12 jaar 16
Jeugdigen van 12 tot 18 jaar 17
Jongvolwassenen van 18 tot 23 jaar 18
4.2 Belemmerende factoren 18

5. Gebruikelijke hulp door ouders 20
5.1 Opvoedingsuitdagingen 21
5.2 Kenmerken handelingen 22

6. Belemmerende en bevorderende factoren 24
6.1 Beperkingen in het functioneren 24
6.2 Vaardigheden 25
6.3 Draaglast-draagkracht 25
6.4 Beschikbaarheid door werk of studie 26
6.5 Mogelijkheid tot flexibiliteit van ouders en netwerk 27

7. Rol van het netwerk 28
Bijlage 1. Bronnen en betrokkenen 29

1. Inleiding

In opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) heeft bureau HHM twee afwegingskaders ontwikkeld met factoren voor de afweging van gebruikelijke hulp, namelijk voor de Jeugdwet en voor de Wmo. Voor u ligt het afwegingskader voor de Jeugdwet.

1.1 Aanleiding

De aanleiding voor dit afwegingskader is het ontbreken van een uitwerking van het begrip 'gebruikelijke hulp' in de Jeugdwet en een beperkte uitwerking in de Wmo. Aanvullend is de behoefte aan een uitwerking van gebruikelijke hulp naar voren gekomen vanuit twee lopende beleidsontwikkelingen:

1. In de Werkagenda voor het VN-verdrag Handicap is afgesproken om te 'onderzoeken of men kan komen tot een definitie van gebruikelijke hulp' als onderdeel van de maatregel om het aanbod voor logeerzorg te stimuleren (in het bijzonder voor mensen met een beperking en een complexe zorgvraag).
2. In de Hervormingsagenda Jeugd is afgesproken om het begrip 'gebruikelijke hulp' te definiëren, om daarmee bij te dragen aan een betere afbakening van de reikwijdte van de jeugdhulpplicht.

1.2 Doel

Het afwegingskader is bedoeld als handvat voor beleidsmedewerkers van gemeenten bij het maken van beleid over gebruikelijke hulp en om het begrip 'gebruikelijke hulp' uit te werken als onderdeel van de nieuwe wetgeving die moet bijdragen aan een betere afbakening van de reikwijdte van de Jeugdwet. Het doel is om met het afwegingskader helderheid te scheppen over hoe gemeenten gebruikelijke hulp beoordelen en daarmee bij te dragen aan transparantie en rechtszekerheid voor inwoners, ongeacht de woonplaats van de aanvrager. Het doel van dit afwegingskader is niet om bovengebruikelijke hulp af te dwingen, maar het afwegingskader ondersteunt gemeenten bij het maken van keuzes die passen bij hun visie op normaliseren, samenredzaamheid en het versterken van de sociale basis, binnen de grenzen van wet- en regelgeving rondom de Jeugdwet en volgend op de bredere beweging die in gang is gezet met de Hervormingsagenda Jeugd 2023-2028. De uiteindelijke

beoordeling wordt gedaan door de professional in de toegang met kennis en ervaring om autonoom te kunnen handelen.

1.3 Aanpak

Het afwegingskader is het resultaat van een documentstudie, een vragenlijst onder gemeenten, zorgaanbieders, cliënten(vertegenwoordigers) en cliëntondersteuners en werksessies met een vertegenwoordiging van een aantal landelijke partijen, gemeenten, zorgaanbieders en experts. Bij de start heeft afstemming plaatsgevonden met de landelijke partijen over het doel en de aanpak. Tussentijds hebben we afgestemd met het ministerie van VWS. De bestudeerde documenten en betrokken partijen zijn te vinden in bijlage 1.

1.4 Positie afwegingskader gebruikelijke hulp binnen onderzoeksstappen CRvB en wettelijke kaders

Gemeenten hebben de taak om jeugdigen en ouders toe te leiden naar passende basisjeugdhulp en aanvullende jeugdhulp. Ouders en jeugdigen kunnen zich hiervoor tot het lokaal team wenden met een verzoek om jeugdhulp. Om te bepalen of aanvullende jeugdhulp passend is, dient het lokale team een onderzoek uit te voeren. Tijdens het onderzoek worden de volgende elementen in kaart gebracht, volgens jurisprudentie[1]:

1. Wat is de jeugdhulpvraag?
2. Zijn er opgroei- en opvoedingsproblemen, psychische problemen en stoornissen?
3. Welke hulp is naar aard en omvang nodig?
4. Zijn de eigen mogelijkheden en probleemoplossend vermogen toereikend om de nodige hulp en ondersteuning te kunnen bieden?
5. Op basis hiervan wordt vastgesteld of een algemene dan wel individuele voorziening vanuit jeugdhulp nodig is en in welke vorm (zorg in natura of pgb).

Als dit onderzoek specifieke deskundigheid vereist, moet de gemeente voor een specifiek deskundig oordeel en advies zorgen.

Dit afwegingskader beschrijft welke factoren moeten worden meegenomen om in te schatten hoe ver de eigen mogelijkheden en het probleemoplossend vermogen reiken, als onderdeel van de vierde vraag hierboven. Daarvoor hanteren we de term gebruikelijke hulp en eigen kracht. Het afwegingskader gebruikelijke hulp biedt een handvat voor de uitwerking van gebruikelijke hulp in de Algemene Maatregel van het Bestuur (AMvB). Waar de afweging van deze factoren uiteindelijk toe leidt, kan per casus verschillen. De gemeente draagt de verantwoordelijkheid voor tijdige en passende ondersteuning, ook wanneer discussie ontstaat over gebruikelijkheid.

Voor een volledig onderzoek naar de noodzaak van jeugdhulp (mede in relatie tot relevante wetgeving i.k.v integraliteit) is meer nodig; in dit afwegingskader ligt de focus op wat nodig is om gebruikelijke hulp vast te stellen en de mogelijkheden van de leefeenheid om deze (boven)-gebruikelijke hulp te bieden en bespreekbaar te maken. Het afwegingskader en de bijbehorende handreiking gaan bovendien niet in op hoe lokale teams dit onderzoek uitvoeren. Daarover zijn en worden op andere plekken visies en handvatten ontwikkeld (zoals de visie van breed kijken en handelen) die ook toegepast kunnen worden op dit onderdeel van het onderzoek wanneer een jeugdhulpvraag aan de orde is.

[1] Centrale Raad van Beroep (CRvB), 1 mei 2017, ECLI:NL:CRVB:2017:1477

Als verdere afbakening van dit afwegingskader geldt:

- Het afwegingskader gaat over hulp die door *mensen* uit de omgeving van de persoon kan worden gevraagd en geboden. Het afwegingskader heeft dus geen betrekking op de toekenning van hulpmiddelen.
- Het afwegingskader is niet gericht op de keuze tussen zorg in natura of zorg via een pgb (deze wordt gemaakt nadat is vastgesteld dat een individuele voorziening nodig is).
- Het afwegingskader is gericht op ondersteuningsvragen van de jeugdige en hun ouders die onder de Jeugdwet vallen. Voor problematiek binnen gezinnen die niet onder de Jeugdwet valt, zoals schulden, moet de beoordeling vanuit andere wettelijke kaders worden gedaan.

Jeugdwet versus Wlz

In het kader van de Jeugdwet is de gemeente verantwoordelijk voor het onderzoek naar de ondersteuningsbehoefte en het beoordelen van gebruikelijke hulp en eigen kracht. Het CIZ komt in beeld wanneer tijdens het jeugdhulponderzoek blijkt dat de ondersteuningsvraag van een jeugdige niet (meer) passend lijkt binnen de Jeugdwet omdat er geen sterk ontwikkelingsperspectief is en mogelijk onder de Wlz valt. Dit is het geval als sprake is van een blijvende behoefte aan permanent toezicht of 24-uurs zorg in de nabijheid en het moet vast staan dat gevaarlijke situaties ontstaan omdat de jeugdige zelf niet goed kan inschatten wanneer hij of zij hulp moet inroepen. In dergelijke situaties kan de gemeente de inwoner adviseren om een Wlz-indicatie aan te vragen bij het CIZ en/of daarbij helpen of hulp van een cliëntondersteuner aanbieden. In afwachting van de beoordeling en een eventuele toekenning van de Wlz-indicatie is de gemeente verantwoordelijk om passende jeugdhulp te bieden.

1.5 Visie bureau HHM op afwegingskader

Het ontwikkelen en toepassen van een afwegingskader gebruikelijke hulp binnen de Jeugdwet vindt plaats in een complex spanningsveld. Enerzijds zijn gemeenten gehouden aan de wettelijke kaders en jurisprudentie, die richting geven aan wat onder gebruikelijke hulp wordt verstaan en de verplichtingen die daaruit voortvloeien. Anderzijds is er bij veel gemeenten een groeiende ambitie om te normaliseren, meer in te zetten op samen-redzaamheid en de kracht van de sociale basis te benutten. Gemeenten willen inwoners stimuleren om – waar mogelijk – zelfredzaam te zijn en samen met hun netwerk oplossingen te vinden. Dit wordt ook landelijk gestimuleerd vanuit onder andere de Hervormingsagenda Jeugd 2023-2028.

Dit afwegingskader kiest niet voor één van deze perspectieven. De uiteindelijke invulling hangt af van beleidskeuzes en prioriteiten van gemeenten. Het is aan gemeenten om, binnen de ruimte die de wet biedt, eigen accenten te leggen en keuzes te maken die passen bij het lokale beleid en de maatschappelijke context. Dit afwegingskader biedt daarvoor handvatten en helpt om de lokale afwegingen en prioritering transparant te maken.

Het is van belang nadrukkelijk rekening te houden met jeugdigen met een levenslange beperking of ontwikkelingsstoornis, waarbij geen of beperkt perspectief is op het volledig doorlopen van de gebruikelijke ontwikkeling (maar een Wlz-indicatie (nog) niet aan de orde is). Voor deze jeugdigen en hun ouders/ verzorgers geldt dat de ondersteuningsbehoefte vaak structureel en langdurig is en zich uitstrekt over meerdere levensfasen. Met ouders bedoelen we de gezaghebbende ouder, adoptieouder, stiefouder of een ander die een jeugdige als behorend tot zijn gezin verzorgt en opvoedt. De beoordeling van gebruikelijke hulp vraagt in deze

situaties om een andere weging dan bij tijdelijke ontwikkelachterstanden of opvoedingsvragen. De langdurigheid, intensiteit en impact van de ondersteuning op het gezinssysteem moet expliciet betrokken worden bij de afweging van wat in redelijkheid van ouders mag worden verwacht en binnen de kaders van het VN Verdrag voor personen met een handicap, VN Vrouwenverdrag en het Kinderrechtenverdrag (dit lichten we verder toe in hoofdstuk 2).

Tot slot geven we mee dat naast de voornamelijk juridische benadering in het afwegingskader ook de pedagogische blik op opvoeden en opgroeien van belang is, waaronder de context van de samenleving, de intuïtieve aspecten van het opvoeden en waarden en relaties. Bovendien is bij jeugdigen naast de rol van ouders de maatschappij waarin ze opgroeien ook relevant. Hierin kan zowel sprake zijn van kansen als risico's. De afgelopen jaren zijn vooral de impact van sociale media en AI voer voor discussie. Uiteindelijk kan er vanuit het publieke debat een gemene deler ontstaan over hoe om te gaan met deze maatschappelijke ontwikkelingen. Het afwegingskader kan in zulke situaties aangepast worden.

1.6 Overgang Jeugdwet – Wmo

Jeugdigen vallen onder de Jeugdwet tot 18 jaar (of langer indien sprake is van verlengde jeugdhulp of jeugdhulp in het strafrechtelijk kader). Vanaf 18 (of uiterlijk vanaf 23) jaar kunnen zij ondersteuning krijgen vanuit de Wmo. Bij de overgang van de Jeugdwet naar de Wmo verandert er veel op het gebied van wet- en regelgeving, betrokken partijen en financiering (behalve voor een aantal voorzieningen die altijd op basis van de Wmo 2015 worden verstrekt, zoals hulpmiddelen en woningaanpassingen).

De Jeugdwet is gericht op opgroei- en opvoedhulp, terwijl de Wmo is gericht op het bieden van ondersteuning bij zelfredzaamheid en participatie. Terwijl de jeugdige en de ondersteuningsbehoefte niet ineens verandert op het moment dat de jeugdige 18 (of 23) jaar wordt. Daarom moet bij het bepalen van de aard van gebruikelijke hulp en door wie het wordt geboden rekening gehouden worden met het feit dat de jeugdige niet van de een op andere dag zelfredzaam genoeg is om bepaalde activiteiten zelfstandig te ondernemen. Het is hierbij belangrijk om de jeugdige bij deze overgang te begeleiden en naar vermogen vaardigheden aan te leren die bijdragen aan zelfredzaamheid en participatie.

Er zijn situaties waarin sprake is van langdurige ondersteuning vanwege blijvende beperkingen of aandoeningen, waarin volledige zelfstandigheid en zelfredzaamheid geen realistisch doel is. De overgang naar de Wmo mag geen reden zijn voor afschaling wanneer de ondersteuningsbehoefte ongewijzigd blijft en de continuïteit van ondersteuning moet geborgd blijven.

2. Gebruikelijke hulp in de Jeugdwet en relatie met de internationale verdragen

2.1 Beschrijving gebruikelijke hulp

Uitgangspunt van de Jeugdwet is dat de verantwoordelijkheid voor gezond en veilig opgroeien van jeugdigen allereerst bij de ouders en de jeugdige zelf ligt. De Jeugdwet bepaalt dat voorzieningen op het gebied van jeugdhulp moeten worden getroffen 'voor zover de eigen mogelijkheden en het probleemoplossend vermogen ontoereikend zijn'. Hoewel in de Jeugdwet, anders dan in de Wmo 2015, niet expliciet gesproken wordt over gebruikelijke hulp en eigen kracht, zijn deze termen wel in de wettelijke bepaling te herkennen. In de gemeentelijke praktijk wordt vaak gebruik gemaakt van de termen gebruikelijke en bovengebruikelijke hulp en eigen kracht als operationalisatie van 'eigen mogelijkheden en het probleemoplossend vermogen'. In lijn met de Wmo kan gebruikelijke hulp voor jeugdigen als volgt omschreven worden: "Hulp die naar algemeen aanvaarde opvattingen in redelijkheid mag worden verwacht van de ouders". Daarbij kan ook gekeken worden naar hulp van anderen uit het sociaal netwerk van de jeugdige.

Uit jurisprudentie[2] blijkt dat uit de Jeugdwet volgt dat gemeenten in hun verordening regels moeten opnemen hoe de gemeente tot een afweging komt over de eigen mogelijkheden en het probleemoplossend vermogen van ouders en verzorgers, als zij daarop willen sturen. Verder kan uit jurisprudentie[3] worden afgeleid dat bovengebruikelijke hulp onder omstandigheden wel van ouders kan worden verwacht. Hiervoor moet de gemeente onderzoeken of de ouder in staat is om de noodzakelijke hulp te bieden, of de ouder beschikbaar is, of het bieden van de hulp geen overbelasting oplevert en of de ouder niet in de problemen komt wanneer de bovengebruikelijke hulp zonder vergoeding wordt geboden. Het is

[2] CRvB 12 juni 2024, ECLI:NL:CRVB:2024:1095, 1096 en 1097
[3] CRvB, 17 juli 2019, ECLI:NL:CRVB:2019:2362

belangrijk om de situatie te blijven monitoren en bij veranderingen (bijvoorbeeld in de context van het gezin) de beoordeling aan te passen, zodat wordt aangesloten bij de zorg- en ondersteuningsbehoeften.

2.2 Internationale verdragen

Naast de Jeugdwet zijn enkele internationale verdragen van belang waar Nederland zich juridisch aan heeft verbonden. Deze zijn relevant bij de beoordeling van de mogelijkheden voor (boven)gebruikelijke hulp. De verdragen verplichten overheden om de voorwaarden te scheppen om de vastgelegde rechten te realiseren. Wij geven daarom een korte omschrijving mee van de volgende verdragen:

- Kinderrechtenverdrag: In dit verdrag staan 54 artikelen met afspraken over de rechten van kinderen en jongeren tot 18 jaar. Deze kinderrechten zijn minimumeisen waar aan voldaan dient te worden in de omgang met en zorg voor jeugdigen. Een artikel dat betrekking heeft op de positie van het kind is bijvoorbeeld artikel 12, waarin het recht van kinderen om mee te praten en beslissen over zaken die hen aangaan staat beschreven, en artikel 24 waar het recht op ondersteuning en zorg staat beschreven. Een ander artikel dat betrekking heeft op gebruikelijke hulp is artikel 18, waarin de primaire rol van ouders is beschreven: "*Ouders of, al naar gelang het geval, wettige voogden, hebben de eerste verantwoordelijkheid voor de opvoeding en de ontwikkeling van het kind. Het belang van het kind is hun allereerste zorg.*" Verder noemt artikel 5 "*… de verantwoordelijkheden, rechten en plichten van de ouders […] voor het voorzien in passende leiding en begeleiding bij de uitoefening door het kind van de in dit Verdrag erkende rechten, op een wijze die verenigbaar is met de ontwikkelende vermogens van het kind.*" De overheid moet deze rol van ouders respecteren en hierin ondersteuning bieden, maar tegelijk stelt het verdrag dat de overheid verplicht is om in te grijpen wanneer het belang van de jeugdige in het gedrang komt.
- VN-verdrag voor personen met een handicap: Hieruit volgt dat de overheid maatregelen moet treffen om sociale rechten van mensen met een beperking op het gebied van participatie te verwezenlijken. Dit verdrag geeft mensen met een beperking of chronische aandoening recht op gelijke behandeling en meedoen op voet van gelijkheid op alle terreinen (toegankelijkheid, naar school kunnen gaan, passend wonen, werken, een toereikend inkomen, passende zorg, vervoer, vrije tijdsbesteding et cetera). Bij de beoordeling dient dus rekening gehouden te worden met (de impact van) beperkingen van jeugdigen en ouders. Indien (boven)gebruikelijke hulp niet haalbaar is door een beperking, moet passende ondersteuning worden geboden.
- VN Vrouwenverdrag: Dit verdrag verplicht landen om discriminatie van vrouwen te bestrijden en hun rechten te bevorderen op gebieden als politiek, onderwijs, werk en gezondheidszorg. Eén van de uitgangspunten is dat de verantwoordelijkheid voor opvoeding van jeugdigen door mannen, vrouwen en samenleving gezamenlijk moet worden gedragen. ouders moeten in staat worden gesteld hun gezinsverplichtingen te combineren met werkverplichtingen en deelname aan het openbare leven. Ook wordt het recht op arbeid genoemd als onvervreemdbaar recht van alle mensen. Bij de beoordeling dient te worden gekeken of de verwachte hulp disproportioneel op één ouder (vaak moeder) drukt en haar rechten

beperkt. Een voorbeeld waarin op grond van deze rechten jeugdhulp is toegekend is te vinden in jurisprudentie[4].

- In Europees verband zijn er het Handvest van grondrechten van de Europese Unie (bepaalt in artikel 15 dat ieder recht heeft te werken en een vrij gekozen beroep uit te oefenen) en het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens (bepaalt in artikel 8 onder andere dat ieder recht heeft op respect voor zijn privéleven en zijn familie- en gezinsleven).

Bij de beoordeling van gebruikelijke en bovengebruikelijke hulp moet dus ook worden gekeken naar de gevolgen voor de gelijkwaardigheid van relaties, de mogelijkheid van huisgenoten om te werken, te studeren en maatschappelijk te participeren, en het recht op een eigen leven. Dit is met name relevant bij levenslange zorgsituaties. Het Kinderrechtenverdrag en het VN-Verdrag voor personen met een handicap zijn leidend bij de toepassing van dit afwegingskader. Het belang van het kind prevaleert altijd boven normatieve verwachtingen over gebruikelijke hulp.

[4] Rechtbank Overijssel, 8 april 2025, ECLI:NL:RBOVE:2025:2130

3. Factoren bij afweging

Dit hoofdstuk beschrijft de elementen voor de afweging van gebruikelijke hulp en eigen kracht. Daarnaast geeft het een beeld van de mate waarin gemeenten gebruikelijke hulp beoordelen.

3.1 Elementen gebruikelijke hulp en eigen kracht

We kijken bij de afweging naar 4 elementen die te maken hebben met gebruikelijke hulp en eigen kracht:

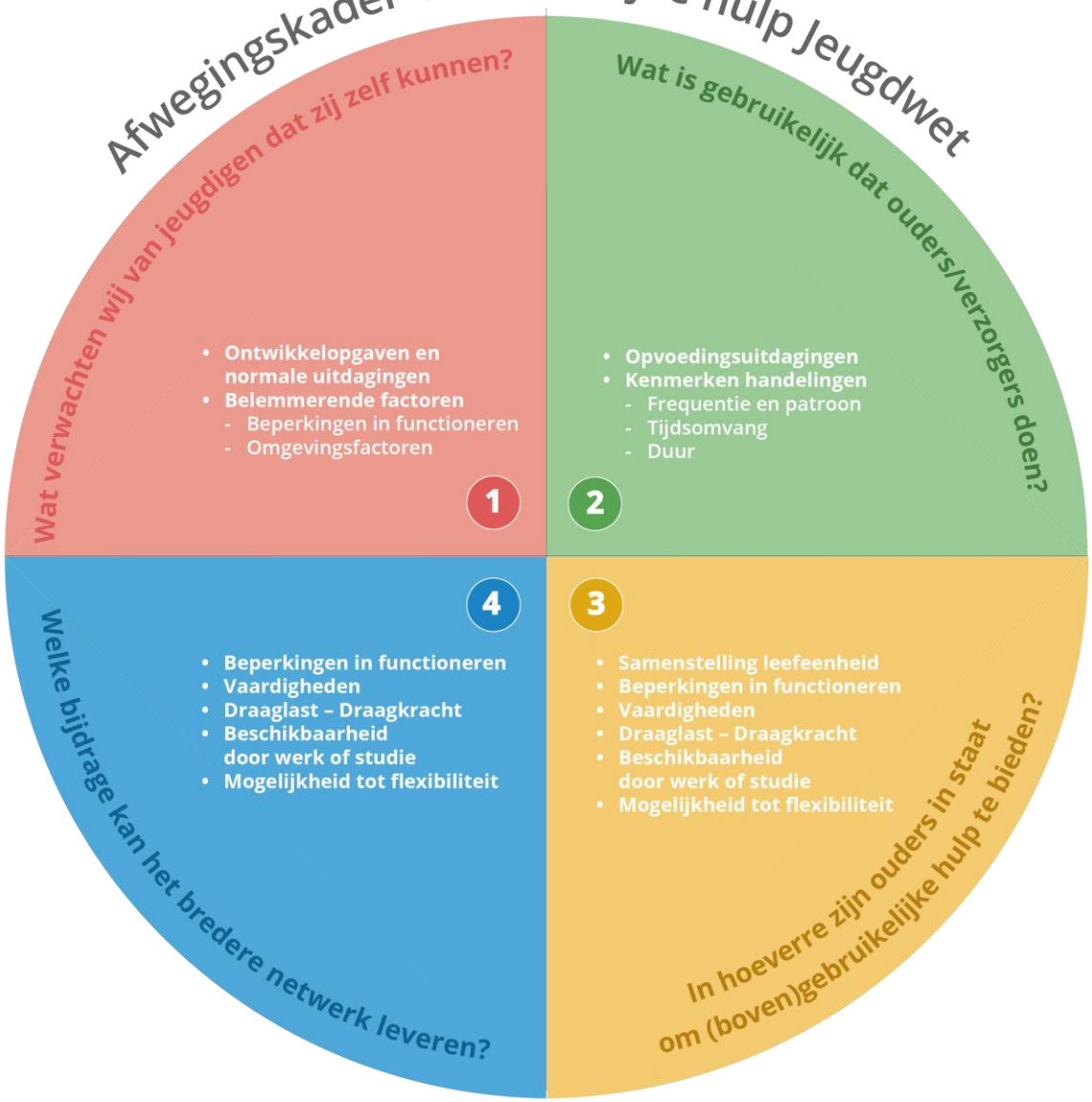
- Wat verwachten we van jeugdigen dat zij zelf kunnen in verschillende leeftijdsfasen?
- Wat is gebruikelijk dat een ouder voor een jeugdige in een bepaalde leeftijdsfase doet?
- Is de ouder in staat om de gebruikelijke hulp en/of bovengebruikelijke hulp te bieden?
- Welke bijdrage kan het bredere netwerk leveren?

Figuur 1 op de volgende pagina geeft per element de factoren weer die onderdeel zijn van dit afwegingskader en deze worden in de volgende hoofdstukken nader toegelicht. Hoewel de factoren afzonderlijk staan beschreven, is het bij de beoordeling van groot belang om de factoren in samenhang te bezien en de cumulatieve zorgbelasting mee te wegen. Het totaalbeeld van de factoren maakt dat gebruikelijke of bovengebruikelijke hulp van toepassing is en de mate waarin dit kan worden geboden en zal voor elke persoon en situatie anders zijn.

3.2 Beoordeling door gemeenten en toepassing hardheidsclausule

De mate waarin gemeenten gebruikelijke hulp beoordelen, kan variëren afhankelijk van lokale beleidskeuzes en prioriteiten. Dit vraagt om transparantie in hoe deze afwegingen tot stand komen. Daarnaast kunnen

gemeenten een hardheidsclausule toepassen, bedoeld als vangnet voor situaties waarin het strikt volgen van het beleid tot een onredelijke of onbillijke uitkomst zou leiden. Dit kan zich voordoen bij álle aspecten van het onderzoek en de beoordeling van gebruikelijke hulp, bijvoorbeeld bij persoonlijke verzorging, begeleiding, inzet van het bredere netwerk, of andere vormen van ondersteuning. De clausule geeft gemeenten de ruimte om in uitzonderlijke gevallen af te wijken van het beleid, ongeacht het onderwerp.

Figuur 1: Factoren voor afweging gebruikelijke hulp Jeugdwet

4. Verwachtingen van ontwikkeling jeugdige

In dit hoofdstuk geven we antwoord op de eerste vraag uit Figuur 1 (vorige pagina).

Wat verwachten we van jeugdigen dat zij zelf kunnen in verschillende leeftijdsfasen?

Wat gebruikelijk is dat een jeugdige zelf kan is sterk afhankelijk van de leeftijd van een jeugdige. In 4.1 geven we per leeftijdsfase met een aantal kenmerkende voorbeelden aan wat over het algemeen de ontwikkel-opgaven en -behoeften en normale uitdagingen bij de opvoeding, verzorging en begeleiding zijn[5]. Met 'normale uitdagingen' bedoelen we uitdagingen die bij veel kinderen in de specifieke levensfases voorkomen. Het is ingewikkeld om deze normale uitdagingen te normeren, omdat de mate van de ervaren uitdaging voor elke ouder en jeugdige anders is. Daarom moet in het gesprek met ouders en/of jeugdigen over de uitdagingen worden onderzocht of de uitdagingen voor de ouders en/of jeugdigen onwenselijke gevolgen hebben.

Hierbij komen zowel de fysieke en motorische als sociaal-emotionele ontwikkeling aan bod. Wanneer een jeugdige iets nog niet kan wat voor zijn/haar leeftijd "normaal" is, betekent dit niet direct dat een voorziening nodig is. Als een jeugdige op een specifiek gebied een grote onder-steuningsbehoefte heeft of op veel gebieden (meer) hulp nodig heeft in vergelijking met leeftijdgenoten, kan dit wel een signaal zijn. Ook kan het iets betekenen voor de belasting die ouders ervaren. Dit is per ouder

[5] De tabel is gebaseerd op de bronnen: NCJ, JGZ-richtlijnen: https://www.jgzrichtlijnen.nl/cluster-ontwikkeling-zintuigen/, CIZ (2014). Indicatiewijzer AWBZ 7.0. Lorenz (2024). Afbakening en specificeren van (boven)gebruikelijke zorg in de sociaal-emotionele context. NJi: https://www.nji.nl/kennis/ontwikkeling. Diverse (concept) verordeningen en beleidsregels van gemeenten

verschillend. Het overzicht helpt om het gesprek te kunnen voeren over wat normale behoeftes van jeugdigen zijn en welke uitdagingen daarbij kunnen spelen, waarbij rekening wordt gehouden met het feit dat jeugdigen sowieso van elkaar verschillen, ook bij normale ontwikkeling (waarbij de leeftijdsfasen een indicatie zijn en niet strikt gehanteerd hoeven te worden). Deze uitdagingen mogen niet leiden tot een bedreiging van gezond en veilig opgroeien, groeien naar zelfstandigheid en komen tot zelfredzaamheid en participatie. Daarnaast mogen deze uitdagingen niet leiden tot een overbelast gezinssysteem waarin de kwaliteit van het gezinsleven langdurig onder druk staat.

Bij jeugdigen met een levenslange beperking kan sprake zijn van een structureel afwijkend ontwikkeltempo of het blijvend uitblijven van bepaalde ontwikkelopgaven. In deze situaties is het niet passend om de ontwikkeling uitsluitend te vergelijken met leeftijdsgenoten. Wanneer ontwikkelopgaven blijvend niet haalbaar zijn, verschuift de focus van stimuleren naar ondersteunen en compenseren. Dit heeft gevolgen voor de mate waarin ondersteuning als gebruikelijke hulp wordt aangemerkt; veelal zal sprake zijn van een structurele behoefte aan bovengebruikelijke hulp ten opzichte van leeftijdsgenoten.

De ontwikkeling van een jeugdige staat niet op zichzelf. We staan in paragraaf 4.2 stil bij enkele factoren die hierin belemmerend kunnen werken.

4.1 Ontwikkelopgaven en normale uitdagingen

Jeugdigen van 0 tot 3 jaar

Ontwikkelopgave of -behoefte

- Zijn in toenemende mate zelfstandig in bewegen en verplaatsen; veel jeugdigen leren tussen 4 en 8 maanden omrollen, tussen 6 en 12 maanden doelgericht kruipen, kunnen tussen 6 en 9 maanden zelf zitten, tussen 10 en 18 maanden op gelijkvloerse plaatsen zelf staan en lopen en kunnen zich tussen 2 en 3 jaar steeds beter aanpassen aan de omgeving en bijvoorbeeld over een drempel stappen, rennen en springen
- Ontwikkelen een dag-nachtritme en gaan ’s nachts meer slapen dan overdag
- Maken grote stappen in taalontwikkeling: beginnen anderen te begrijpen en gaan steeds meer woordjes zeggen
- Hebben bij alle activiteiten zorg van een ouder nodig (zoals wassen, aankleden en eten geven)
- Toezicht van ouders is zeer nabij nodig (ouders kunnen hierbij een beroep doen op informele en formele kinderopvang)
- Hebben begeleiding en stimulans nodig bij hun psychomotorische ontwikkeling
- Hebben een beschermende woonomgeving nodig waarin de fysieke en sociale veiligheid is gewaarborgd en een passend pedagogisch klimaat wordt geboden
- Hebben begeleiding en stimulans nodig bij hun sociaal-emotionele ontwikkeling:
  - Zoeken nabijheid bij ouder of verzorger, gebruiken ouders en verzorgers als veilige basis (hechting)

- Leren dingen zelf te doen en ontdekken dat ze een individu zijn met eigen wensen en voorkeuren

Normale uitdagingen

- Tijdelijke voedingsproblemen, zoals wisselende eetlust of selectief eten
- Slaapproblemen van voorbijgaande aard, zoals tijdelijk moeite met inslapen of 's nachts wakker worden
- Verlatingsangst en eenkennigheid, met name vanaf circa 8 maanden
- Angst voor vreemden, donker, geluiden en onbekende situaties
- Huilen als primaire vorm van communicatie en spanningsontlading (het gaat hier niet om langdurig en veelvuldig huilen zonder oorzaak)

Jeugdigen van 3 tot 5 jaar

Ontwikkelopgave of -behoefte

- Hebben gedeeltelijk hulp en volledig stimulans en toezicht nodig bij aan- en uitkleden (tussen 3 en 4 jaar kan een jeugdige zichzelf aankleden, hoewel soms nog verkeerd om), eten en wassen, in- en uit bed komen, dag- en nachtritme en dagindeling bepalen
- Hebben begeleiding en stimulans nodig bij hun psychomotorische ontwikkeling
- Hebben een beschermende woonomgeving nodig waarin de fysieke en sociale veiligheid is gewaarborgd en een passend pedagogisch klimaat wordt geboden
- Hebben begeleiding en stimulans nodig bij hun sociaal-emotionele ontwikkeling:
  - Leren de beginselen van omgaan met emoties en gedrag
  - Leren omgaan met leeftijdgenoten: samen spelen, initiatief nemen, iets delen
  - Communiceren hun behoeften via gesproken taal
  - Hebben begeleiding nodig bij hun spel en vrijetijdsbesteding
- Ontvangen zindelijkheidstraining van ouders
- Weten of ze een jongen of meisje zijn (genderidentiteit)
- Kunnen niet zonder toezicht van volwassenen. Dit toezicht kan binnenshuis korte tijd op gehoorafstand (bijvoorbeeld de ouder kan de was ophangen in een andere kamer)
- Zijn niet in staat zich zonder begeleiding in het verkeer te begeven
- Gaan vanaf 4 jaar voor het eerst naar school

Normale uitdagingen

- Angst voor vreemden, donker, geluiden en onbekende situaties
- Koppigheid als uiting van autonomieontwikkeling
- Driftbuien en boosheid, door beperkte emotieregulatie
- Agressie door beperkte emotieregulatie
- Ongehoorzaamheid
- Druk gedrag door beperkte emotieregulatie
- Niet (volledig) zindelijk zijn, met name 's nachts
- Zeuren/driftbuien om beeldschermgebruik

Jeugdigen van 5 tot 12 jaar

Ontwikkelopgave of -behoefte

- Jeugdigen vanaf 5 jaar hebben een reguliere dagbesteding op school, oplopend van 22 tot 25 uur per week, en kunnen daarnaast terecht bij oppas of buitenschoolse opvang
- Leren steeds beter lezen, schrijven en rekenen
- Ontwikkelen vanaf 6 jaar een kritischer zelfbeeld
- Zijn overdag zindelijk, en 's nachts merendeels ook; ontvangen zo nodig zindelijkheidstraining van de ouders
- Kunnen niet zonder toezicht van volwassenen, maar dit toezicht kan wel op enige afstand (bijvoorbeeld de jeugdige kan buitenspelen in de directe omgeving van de woning als de ouder thuis is)

- Hebben toezicht nodig en gedurende het ouder worden steeds minder hulp bij hun persoonlijke verzorging
- Hebben begeleiding en stimulans nodig bij hun psychomotorische ontwikkeling
- Hebben in afnemende mate begeleiding van een volwassene nodig in het verkeer wanneer zij van en naar school, activiteiten ter vervanging van school of vrijetijdsbesteding gaan
- Hebben een beschermende woonomgeving nodig waarin de fysieke en sociale veiligheid is gewaarborgd en een passend pedagogisch klimaat wordt geboden
- Hebben begeleiding en stimulans nodig bij hun sociaal-emotionele ontwikkeling:
  - Herkennen en bijsturen van emoties, benoemen van eigen gevoelens, risicovolle impulsen opmerken en beheersen/bijsturen (vanaf 10 jaar reageren jeugdigen gevoeliger dan voorheen)
  - Vanaf ongeveer 7 jaar sociaal gedrag (samenwerken, conflicten oplossen, inleven in anderen). Vanaf 9 jaar steeds beter begrijpen wat anderen willen en bedoelen
  - Ontwikkelen van vriendschappen (vanaf 8 jaar bewust (online) contact onderhouden)
  - Nemen van verantwoordelijkheid voor taakjes, huisdieren
  - Omgaan met geld, instanties en vrijetijdsvoorzieningen
  - Omgaan met internet en sociale media

Normale uitdagingen

- Angsten zonder reële dreiging
- Incidenteel problemen met zindelijkheid, met name ‘s nachts
- Gebrek aan zelfsturing, vooral bij planning en concentratie
- Ruzies (met leeftijdsgenoten), in beperkte mate pesten
- Concentratieproblemen
- Laag prestatieniveau
- Niet naar school willen, zonder dat sprake is van structurele onderwijsproblemen

Vanaf bovenbouw basisschool:

- Incidenteel stelen of vandalisme
- Gamen/televisie/Netflix
- Incidenteel (cyber)pesten

Jeugdigen van 12 tot 18 jaar

Ontwikkelopgave of -behoefte

- Hebben geen voortdurend toezicht nodig van volwassenen
- Kunnen vanaf 12 jaar enkele uren alleen gelaten worden
- Kunnen vanaf 16 jaar enkele dagen/nachten alleen gelaten worden
- Hebben bij hun persoonlijke verzorging geen hulp en maar weinig toezicht nodig
- Hebben tot 18 jaar een reguliere dagbesteding op school/opleiding
- Hebben begeleiding en stimulans nodig bij ontplooiing en ontwikkeling (bijvoorbeeld huiswerk en richting volwassenheid voorbereiden naar zelfstandigheid op de vijf leefdomeinen (Big 5)[6])
- Hebben tot 18 jaar een beschermende woonomgeving nodig waarin de fysieke en sociale veiligheid is gewaarborgd en een passend pedagogisch klimaat wordt geboden
- Hebben begeleiding en stimulans nodig bij hun sociaal-emotionele ontwikkeling:
  - Regels kunnen toepassen in nieuwe situaties
  - Plannen en inschatten hoeveel tijd dingen kosten

[6] Big 5: Support, Wonen, School en werk, Inkomen en Welzijn

- Minder afhankelijk worden van ouders, bepalen van eigen plaats binnen veranderende relaties in gezin en familie
- Inschatten van risico's, deze durven nemen en eigen grenzen leren trekken
- Autoriteit accepteren en binnen geldende regels en codes opkomen voor eigen belang
- Seksualiteit en genderidentiteit integreren in persoonlijkheid, ontdekken wat mogelijkheden, wensen en grenzen zijn bij jezelf en bij anderen

Normale uitdagingen

- Onzekerheid over bijvoorbeeld uiterlijk
- Onderschatting of soms overschatting van zichzelf
- Wisselend humeur, stemmingswisselingen
- Incidenteel spijbelen
- Incidenteel gebruik van alcohol en drugs
- Twijfels over identiteit of toekomst
- Problemen met autoriteiten
- Gamen/mediagebruik
- In beperkte mate (cyber)pesten
- Sexting

Jongvolwassenen van 18 tot 23 jaar

Ontwikkelopgave of -behoefte

- Kunnen zelfstandig wonen, zorgdragen voor eigen kamer/huis en spullen, omgaan met huisgenoten
- Kunnen zorgdragen voor voldoende financiële middelen
- Weten de weg naar instanties en kennen de regels waarmee je als meerderjarige te maken krijgt
- Ontwikkelen zich op sociaal-emotioneel gebied verder:
  - Worden emotioneel zelfstandig, kunnen contact met ouders en andere familieleden opnieuw vormgeven
  - Doen ervaring op met duurzame vriendschappen en seksuele relaties
  - Hebben iemand nodig op wie ze kunnen terugvallen voor vragen of steun

Normale uitdagingen

- Stemmingswisselingen
- Incidenteel gebruik van alcohol en drugs
- Twijfels over identiteit of toekomst
- Problemen met autoriteiten
- Gamen/mediagebruik
- In beperkte mate (cyber)pesten
- Sexting

Bij jeugdigen met een levenslange beperking is tijdig aandacht nodig voor de overgang naar volwassenheid en de verschuiving van verantwoordelijkheden van ouders naar de jongere zelf en formele ondersteuning. Het voortzetten van intensieve ondersteuning door ouders na het bereiken van de meerderjarigheid wordt niet vanzelfsprekend als gebruikelijk beschouwd, maar vraagt om een zorgvuldige afweging in samenhang met ondersteuning vanuit de Wmo of andere wettelijke kaders, waarbij ook wordt gekeken naar het lange termijn perspectief.

4.2 Belemmerende factoren

Beperkingen in het **fysiek en motorisch functioneren** of het **sociaal-emotioneel functioneren** kunnen ertoe leiden dat bepaalde ontwikkelopgaves en -uitdagingen niet, of slechts gedeeltelijk, doorlopen kunnen worden. Of dat geen gebruik gemaakt kan worden of soms zelfs buiten-

gesloten zijn van regulier beschikbare voorzieningen, zoals buitenschoolse opvang. Dit kan het gevolg zijn van onderliggende aandoeningen of beperkingen, zoals een verstandelijke beperking, lichamelijke, psychische en psychiatrische beperkingen, maar ook van **omgevingsfactoren**, waardoor de jongere stress krijgt of overvraagd wordt. Denk hierbij aan problemen in de thuissituatie, een ongeschikte woonomgeving, geen passend onderwijs, een gebrek aan (financiële) hulpmiddelen of onvoldoende sociale ondersteuning. Deze combinatie van persoonlijke en omgevingsfactoren kan een jeugdige belemmeren in de ontwikkelopgaven en -uitdagingen. Als sprake is van chronische aandoeningen of beperkingen is volledige zelfstandigheid geen vanzelfsprekend einddoel en kan langdurige ondersteuning passend blijven. De maatschappelijke context waarin jeugdigen opgroeien, vormt een belangrijk kader voor hun ontwikkeling en welzijn. Ontwikkelingen als de opkomst van sociale media en kunstmatige intelligentie (AI) brengen nieuwe kansen, maar ook risico's met zich mee.

5. Gebruikelijke hulp door ouders

In dit hoofdstuk beantwoorden we de tweede vraag uit Figuur 1.

Wat is gebruikelijk dat een ouder voor een jeugdige in een bepaalde leeftijdsfase doet?

Als een jeugdige ondersteuning nodig heeft, is het gebruikelijk dat ouders/verzorgers bepaalde hulp bieden. Gebruikelijke hulp is de normale, dagelijkse hulp, zorg en begeleiding die ouders geacht worden te bieden aan hun kinderen, inclusief handelingen die een jeugdige zelf kan uitvoeren dan wel kan aanleren. Deze hulp vloeit voort uit de zorgplicht van ouders (zie ook het Burgerlijk Wetboek Boek 1 Artikel 247). Van ouders wordt verwacht dat zij basale, niet-medische ondersteuning bieden die past bij de leeftijd en ontwikkelingsfase van de jeugdige, en derden (zoals familie en vrienden) leren omgaan met de jeugdige. Dit geldt ook als de jeugdige een ziekte, aandoening of beperking heeft. Tenzij ouders zelf als gevolg van beperking of chronische problemen daartoe niet in staat zijn (zie verder 6.2). Hierbij geldt dat jeugdigen recht hebben op zeggenschap over wie hen begeleid, verzorgt of medische handelingen uitvoert. Daarnaast zijn ouders verantwoordelijk voor het eventueel organiseren van informele of formele opvang (en gemeenten, zorgverzekeraars of zorgaanbieders voor het daadwerkelijk tijdig bieden van opvang, hulp, zorg en ondersteuning). Omdat alle ouders hierbij beperkingen in de beschikbaarheid kunnen ervaren, kunnen ouders van jeugdigen met een ziekte, aandoening of beperking in principe geen aanspraak op de gemeente doen voor vergoeding als zij de opvang niet kunnen regelen bij onverwachte uitval. Wel kunnen er situaties zijn waarin de mogelijkheden voor opvang zo beperkt zijn vanwege de mate van beperkingen en aandoeningen en structureel verder reiken dan de beschikbaarheids-

problemen die andere ouders ervaren, dat de gemeente in deze situaties de verantwoordelijk heeft om passende oplossingen te bieden.

Wanneer sprake is van een levenslange beperking bij de jeugdige, kan de benodigde ondersteuning structureel verder gaan dan wat in redelijkheid onder gebruikelijke opvoeding valt. In die gevallen wordt beoordeeld in hoeverre de ondersteuning nog kan worden beschouwd als opvoeding en begeleiding, of dat sprake is van structurele zorg die de gebruikelijke ouderrol overstijgt (rekening houdend met de uitgangspunten van het VN Verdrag voor personen met een handicap en het VN Vrouwenverdrag). Het bieden van langdurige, intensieve medisch-technische zorg is bovengebruikelijk.

In dit hoofdstuk beschrijven we kenmerkende voorbeelden van waar de opvoeding, verzorging en begeleiding zich op richt in verschillende leeftijdsfasen, door ouders zelf en eventueel in door ouders gekozen formele of informele opvang (tot ongeveer 12 jaar)[7].

Er wordt bij de beoordeling van gebruikelijke hulp geen onderscheid gemaakt op basis van sekse, religie, cultuur of persoonlijke opvattingen over het verrichten van huishoudelijke taken.

5.1 Opvoedingsuitdagingen

Jeugdigen van 0 tot 3 jaar

In de eerste levensjaren ligt de nadruk op volledige dagelijkse verzorging. ouders zorgen voor voeding, slaap, verschonen, wassen en aankleden van het kind. Zij zijn fysiek en emotioneel beschikbaar en reageren sensitief en responsief op signalen van het kind. Daarnaast bieden zij structuur, een veilige omgeving en ruimte voor exploratie. Hierbij kunnen ouders gebruik maken van informele en/of formele kinderopvang. Spelen, contact maken met het kind en het stimuleren van de psychomotorische en sociaal-emotionele ontwikkeling horen hierbij. Deze taken vallen onder gebruikelijke hulp, omdat jonge kinderen volledig afhankelijk zijn van hun ouders voor zowel lichamelijke verzorging als emotionele nabijheid.

Jeugdigen van 3 tot 5 jaar

Ouders blijven verantwoordelijk voor dagelijkse verzorging zoals hulp bij wassen, aankleden, eten en naar bed brengen. Het toezicht kan op gehoorafstand plaatsvinden, maar begeleiding blijft nodig. Naast deze verzorging tonen ouders sensitiviteit voor het cognitieve niveau van hun kind door uitleg te geven en ontwikkeling te stimuleren. Respect voor autonomie gaat samen met het stellen van grenzen en het bevorderen van zelfsturing. Deze taken zijn gebruikelijk, omdat kinderen in deze fase nog niet zelfstandig zijn en intensieve begeleiding nodig hebben bij persoonlijke verzorging en gedragsontwikkeling. ouders kunnen hierbij gebruik maken van informele en/of formele kinderopvang.

Jeugdigen van 5 tot 12 jaar

Kinderen worden geleidelijk zelfstandiger, maar ouders bieden nog steeds dagelijkse zorg zoals toezicht bij persoonlijke hygiëne, hulp bij het bepalen van dagritme en ondersteuning bij maaltijden. Ouders kunnen gebruik maken van informele en/of formele kinderopvang. Ouders stimuleren

7 Gebaseerd op de bronnen: Gebaseerd op de bronnen: NCJ, JGZ-richtlijnen: https://www.jgzrichtlijnen.nl/cluster-ontwikkeling-zintuigen/, CIZ (2014). Indicatiewijzer AWBZ 7.0. Lorenz (2024). Afbakening en specificeren van (boven)gebruikelijke zorg in de sociaal-emotionele context. NJi: https://www.nji.nl/kennis/ontwikkeling. Diverse (concept) verordeningen en beleidsregels van gemeenten

taakgerichtheid, leren kinderen bewust omgaan met sociale media en moedigen sociaal gedrag aan. Ook geven zij gelegenheid tot omgang met leeftijdsgenoten en ondersteunen bij en tonen interesse in (buiten)schoolse activiteiten. Deze opvoedingsopgaven en verzorging vallen onder gebruikelijke hulp, omdat kinderen nog begeleiding nodig hebben bij het ontwikkelen van zelfsturing en sociale vaardigheden.

Jeugdigen van 12 tot 18 jaar

In deze fase hebben jongeren minder hulp nodig bij dagelijkse verzorging, maar ouders blijven verantwoordelijk voor toezicht en structuur. Zij zorgen voor een stabiele leefomgeving, bieden ruimte om te experimenteren, begeleiden verdere seksuele ontwikkeling en ondersteunen bij praktische zaken zoals maaltijden en huishoudelijke routines. Daarnaast zijn zij emotioneel beschikbaar, stellen grenzen en vervullen een voorbeeld-functie. Vanaf ongeveer 16 jaar verandert de relatie naar een meer gelijkwaardige verhouding, waarbij ouders ook financiële en praktische steun bieden. Dit alles behoort tot gebruikelijke hulp, omdat jongeren nog niet volledig zelfstandig zijn.

Jongvolwassenen van 18 tot 23 jaar[8]

Jongvolwassenen zijn in principe zelfstandig, maar ouders blijven een vangnet bieden. Zij ondersteunen incidenteel bij dagelijkse zaken zoals koken of wassen wanneer nodig, en bieden emotionele, financiële en praktische steun, waarbij de ondersteuning van sturend naar meer adviserend gaat. Het aangaan van een meer gelijkwaardige relatie, het accepteren van keuzes en het beschikbaar blijven voor vragen of problemen zijn kernpunten van gebruikelijke hulp in deze fase.

5.2 Kenmerken handelingen

Bij het beoordelen van de ondersteuningsbehoefte van een jeugdige binnen de Jeugdwet is het van belang onderscheid te maken tussen handelingen die gebruikelijk zijn voor ouders en handelingen die dat niet zijn. De onderstaande onderdelen – frequentie en patroon, tijdsomvang en duur – vormen samen met het type activiteit (zie hierboven) het kader voor deze beoordeling.

Vanwege de grote diversiteit aan activiteiten en de uiteenlopende redenen waarom ondersteuning nodig kan zijn, is het niet mogelijk om vaste ‘regels’ te geven. Iedere situatie vraagt om een zorgvuldige afweging, waarbij rekening wordt gehouden met de specifieke omstandigheden van de jeugdige en gezinsleden.

Frequentie en patroon

Gebruikelijke hulp kenmerkt zich door een frequentie en patroon die passen bij wat normaal is voor de leeftijd en ontwikkelingsfase van de jeugdige. Dit betekent dat de zorg voorspelbaar en inpasbaar is in het dagelijks gezinsleven, zoals dagelijkse verzorging en toezicht en begeleiding die aansluiten bij de reguliere behoeften van jeugdigen. Het gaat hierbij ook om handelingen die niet standaard bij alle jeugdigen voorkomen, maar een gebruikelijke hulphandeling vervangen (zoals het geven van sondevoeding in plaats van eten) en handelingen die in samenhang met reguliere zorgmomenten kunnen worden geboden (zoals het geven van medicijnen). Wanneer handelingen echter veel vaker, op onregelmatige of onplanbare momenten moeten plaatsvinden, of wanneer de zorgvraag structureel afwijkt van het normale patroon (bijvoorbeeld

[8] Als iemand van 18 jaar of ouder hulp of zorg nodig heeft, komt dit in de meeste gevallen niet meer uit de Jeugdwet maar uit de Wmo, Zvw of Wlz (met uitzondering van verlengde jeugdhulp, wat in specifieke gevallen kan worden toegepast). Raadpleeg het afwegingskader gebruikelijke hulp Wmo voor factoren die een rol spelen bij gebruikelijke hulp voor volwassenen.

nachtzorg, voortdurende nabijheid of toezicht vanwege een aandoening), is sprake van bovengebruikelijke hulp. Of de ouder dit ook kan bieden, hangt af van de draagkracht, bereidheid, beschikbaarheid en vaardigheden van de ouder. Daarnaast is van belang mee te wegen of de jeugdige door ouders geholpen wil worden (denk aan hulp bij wassen en aankleden bij pubers).

Tijdsomvang

Gebruikelijke hulp betreft de tijd die ouders gemiddeld besteden aan de verzorging, opvoeding en begeleiding van een jeugdige zonder aandoeningen of beperkingen van dezelfde leeftijd. Wanneer de benodigde zorg structureel aanzienlijk meer tijd vraagt dan gebruikelijk, bijvoorbeeld door extra handelingen, intensieve begeleiding of voortdurende aanwezigheid, is sprake van bovengebruikelijke hulp. Tijdelijk kan de inzet hoger zijn, bijvoorbeeld bij herstel na ziekte of een operatie of nadat de jeugdige stressvolle situatie heeft meegemaakt, zoals een overlijden in de familiekring, maar structureel meerdere uren per dag hulp bieden valt buiten het gebruikelijke. Ook de zwaarte, impact en het effect op het gezinsleven en op het persoonlijk leven van ouders en andere gezinsleden moeten worden meegewogen, bij de afweging of de (boven)gebruikelijke hulp geboden kan worden. Denk hierbij in het bijzonder aan de beschikbaarheid en aandacht van ouders voor andere jeugdigen in het gezin.

Duur

Kortdurende en/of tijdelijke situaties, zoals herstel na een operatie of tijdelijke ziekte, vallen doorgaans onder gebruikelijke zorg, ook wanneer sprake is van stapeling van problematiek. Ouders worden geacht in deze periode de benodigde verzorging en begeleiding zelf te bieden. Wanneer de zorgvraag echter structureel en langdurig is, bijvoorbeeld bij chronische aandoeningen of blijvende beperkingen, wordt dit als bovengebruikelijk beschouwd. Ook hier geldt dat de mate waarin ouders dit ook kunnen bieden afhankelijk is van de draagkracht, beschikbaarheid en (leerbaarheid van) vaardigheden van de ouder.

Wanneer de zorgvraag structureel en langdurig is, bijvoorbeeld bij een levenslange beperking of ontwikkelingsstoornis, wordt terughoudend omgegaan met het aanmerken van deze zorg als gebruikelijk. Het langdurig en dagelijks bieden van intensieve begeleiding, toezicht of ondersteuning kan leiden tot structurele overbelasting, rolvervaging en beperkingen in het functioneren van ouders en het gezin als geheel. Daarnaast kan het hen beperken in mogelijkheden om maatschappelijk en sociaal te kunnen participeren. Dit wordt nadrukkelijk meegewogen bij de beoordeling.

6. Belemmerende en bevorderende factoren

In dit hoofdstuk geven we antwoord op de derde vraag uit Figuur 1.

Is de ouder in staat om de gebruikelijke hulp en/of bovengebruikelijke hulp te bieden?

Dit werken we uit aan de hand van de volgende vragen:

1. *Wat zijn belemmerende factoren waardoor een ouder **geen gebruikelijke hulp** kan leveren?*
2. *Wat zijn bevorderende factoren waardoor een ouder **wel bovengebruikelijke hulp** kan leveren?*

In het vorige hoofdstuk staat beschreven wat we gebruikelijk vinden dat ouders voor een jeugdige doen. Toch kan het voorkomen dat er factoren zijn die de ouders belemmeren om de gebruikelijke hulp te bieden. Ook kan het zo zijn dat sprake is van bovengebruikelijke hulp, maar dat ouders dit wel kunnen en willen uitvoeren vanwege bevorderende factoren (en uit een jurisprudentie[9] blijkt dat dit onder omstandigheden ook mag worden verwacht, zie ook hoofdstuk 2). Deze belemmerende en bevorderende factoren beschrijven we in dit hoofdstuk. In de beoordeling wordt rekening gehouden met deze factoren en met structurele extra zorgkosten en cumulatie van verschillende wettelijke kaders.

6.1 Beperkingen in het functioneren

Beperkingen in het **fysiek en motorisch functioneren** of het **sociaal-emotioneel functioneren** van ouders zelf kunnen ertoe leiden dat ouders geen of beperkt gebruikelijke hulp kunnen bieden. Dit kan het gevolg zijn van onderliggende aandoeningen of beperkingen, zoals een verstandelijke beperking, lichamelijke, psychische en psychiatrische beperkingen, maar

[9] CRvB, 17 juli 2019, ECLI:NL:CRVB:2019:2362

ook van **omgevingsfactoren**. Denk hierbij aan een ongeschikte woonomgeving, een gebrek aan (financiële) hulpmiddelen of onvoldoende sociale ondersteuning. Door deze combinatie van persoonlijke en omgevingsfactoren kan de mate waarin iemand in staat is om gebruikelijke hulp die bieden sterk variëren. Het is daarom belangrijk om bij het inschatten van het functioneren altijd zowel de aard van de beperking als de invloed van de omgeving (mogelijkheden en beperkingen) mee te wegen.

6.2 Vaardigheden

De vaardigheden waarover ouders beschikken, bepalen in hoeverre en op welke manier zij hulp kunnen bieden aan jeugdigen. Daarnaast is het vermogen om nieuwe vaardigheden aan te leren van invloed. Vier mogelijke situaties kunnen zich voordoen. ouder heeft:

3. de benodigde vaardigheden, en kan nieuwe vaardigheden aanleren;
4. de benodigde vaardigheden, maar kan geen nieuwe vaardigheden aanleren;
5. niet de benodigde vaardigheden, maar kan wel nieuwe vaardigheden aanleren;
6. niet de benodigde vaardigheden, en kan geen nieuwe vaardigheden aanleren.

In de eerste drie situaties mag verwacht worden dat deze persoon gebruikelijke hulp kan bieden (eventueel met ondersteuning bij het aanleren van nieuwe vaardigheden). In de vierde situatie is dat niet het geval. Bovendien kan iemand die zowel over de benodigde vaardigheden beschikt als in staat is om nieuwe vaardigheden te leren, mogelijk zelfs bovengebruikelijke hulp bieden dankzij het leervermogen.

De gemeente moet in haar beoordeling echter wel meewegen of de ouder die geacht wordt gebruikelijke hulp te leveren in staat is om de benodigde kennis of vaardigheden aan te leren. De gemeente kan indien nodig een (maatwerk)voorziening inzetten om de ouder te ondersteunen bij het aanleren van die kennis of vaardigheden.

6.3 Draaglast-draagkracht

Bij de beoordeling of iemand gebruikelijke en/of bovengebruikelijke hulp kan bieden, moet in het onderzoek van de gemeente worden gekeken naar de draagkracht en draaglast van deze persoon. Draagkracht en draaglast geven inzicht in de balans tussen wat nodig is en wat geleverd kan worden.

Een reden waarom gebruikelijke hulp niet geboden kan worden is dat degene van wie de gebruikelijke hulp wordt verwacht, overbelast is (geraakt) of op termijn overbelast kan raken en daarom niet meer in staat is deze hulp te bieden. Op de gemeente rust de plicht daar onderzoek naar te doen. Eventueel opvragen van onafhankelijk medisch advies kan helpen om hier een oordeel over te vormen. We gaan ervan uit dat jurisprudentie uit de Wmo ook richtinggevend is voor hulpvragen op grond van de Jeugdwet. Wordt een beroep gedaan op (dreigende) overbelasting van de ouders, dan moeten zij dat aannemelijk maken. De betreffende ouder is verplicht zijn medewerking te verlenen aan een onderzoek. Weigert de ouder dit, dan kan het recht op een voorziening mogelijk niet worden vastgesteld.

Overbelasting kan een tijdelijke situatie zijn, waar met tijdelijke inzet toegewerkt kan worden naar een situatie waarin weer balans is tussen draagkracht en draaglast en persoon waarvan gebruikelijke hulp wordt verwacht, dit (eventueel met de omgeving) kan bieden. In situaties waarin sprake is van een levenslange en levensbrede beperking is vaak sprake van

een structurele disbalans tussen draaglast en draagkracht, waarvoor specifieke hulp langdurig nodig kan zijn.

Wanneer de ouders eigen mogelijkheden hebben om de (dreigende) overbelasting op te heffen, moeten deze aangewend worden. Zijn deze mogelijkheden er niet, dan kan de gemeente een beschikking (bijv. verwijzing naar mantelzorgsteunpunt of inzet van respijt-/logeerzorg) afgeven om de ouder te ondersteunen bij het in balans brengen van de draagkracht en draaglast. Hierna wordt opnieuw onafhankelijk medisch advies gevraagd en wordt verwacht dat, indien de draagkracht van de ouder is vergroot, de ouder gebruikelijke hulp kan bieden.

Voor zover de (dreigende) overbelasting wordt veroorzaakt door maatschappelijke activiteiten zoals vrijwilligerswerk of deelname aan culturele of sociale bijeenkomsten (buiten de gebruikelijke hulp) al dan niet in combinatie met een fulltime school- of werkweek, gaat het verlenen van gebruikelijke hulp voor op maatschappelijke activiteiten. Ook het uitoefenen van vrijetijdsbesteding of hobby's is op zichzelf geen reden om gebruikelijke hulp niet te leveren. In de afweging is het belangrijk mee te wegen of de deelname aan activiteiten en vrijetijdsbesteding noodzakelijk is voor de persoon om niet overbelast te raken.

Wanneer (dreigende) overbelasting wordt veroorzaakt door het zelf onbetaald leveren van verpleging en/of verzorging, waarvoor een beroep kan worden gedaan op de Zorgverzekeringswet, kan de gemeente daarover in gesprek gaan.

Als een ouder meer dan voldoende draagkracht heeft, verwachten we dat de ouder naast gebruikelijke hulp ook tijdelijk bovengebruikelijke hulp kan bieden.

Bij levenslange ondersteuningsbehoeften wordt niet alleen gekeken naar de huidige draagkracht van ouders, maar ook naar de duurzame belastbaarheid op de lange termijn.
Dat ouders in staat zijn om ondersteuning te bieden, betekent niet automatisch dat dit ook in redelijkheid onbeperkt of langdurig van hen verwacht mag worden. De cumulatieve belasting over meerdere jaren en levensfasen wordt hierbij betrokken.

Bijzondere situaties
Een bijzondere situatie die van invloed is op de draaglast/draagkracht is een **korte levensverwachting** van de jeugdige. Dit kan leiden tot extra emotionele belasting voor de ouders. Ter ontlasting van de ouders kan daarom worden afgeweken van de beschreven afwegingen.

Daarnaast kan de **aanwezigheid van meerdere huisgenoten en/of kinderen die extra ondersteuning nodig hebben** de draaglast vergroten. Ook dit kan worden meegenomen in de afweging welke (boven)gebruikelijke hulp van ouders wordt gevraagd.

Bij jeugdigen met een levenslange beperking wordt ook gekeken naar de impact van de ondersteuningsbehoefte op het **gezinssysteem als geheel**, waaronder de positie en ontwikkeling van eventuele broers en zussen. Wanneer structurele ondersteuning van één kind leidt tot onevenredige belasting of beperkingen voor andere gezinsleden, wordt dit meegewogen bij de afweging van gebruikelijke en bovengebruikelijke hulp.

6.4 Beschikbaarheid door werk of studie

Van ouders wordt verwacht dat zij gebruikelijke hulp aan hun kind bieden, ook wanneer zij een volledige baan of studie hebben. Dit geldt eveneens

voor gezinnen waarin beide ouders werken of voor alleenstaande ouders met een voltijdsbaan. De combinatie van werk, studie en gezins-verantwoordelijkheden behoort tot de normale maatschappelijke omstandigheden waarmee rekening wordt gehouden bij het beoordelen van de mogelijkheden tot het bieden van gebruikelijke hulp.
Een hoge werkdruk, structureel overwerken of lange werkweken vormen op zichzelf geen reden om geen gebruikelijke hulp te kunnen bieden. Wanneer sprake is van langdurige, onvermijdbare afwezigheid met een verplichtend karakter kan dit aanleiding zijn om af te wijken van de verwachting dat gebruikelijke hulp wordt geboden. In deze situaties, waarin het belang van arbeid en zorg voor je kind op gespannen voet komen te staan, is het belangrijk om het gesprek hierover te voeren, waarbij ook rekening wordt gehouden met de financiële gevolgen voor de ouders en het gezin. Vrijwillige afwezigheid, bijvoorbeeld door eigen keuzes in werk of studie, vormt geen reden om geen gebruikelijke hulp te bieden.

Bij het beoordelen van de eigen mogelijkheden en het probleemoplossend vermogen van ouders wordt rekening gehouden met de noodzaak voor ouders om te werken om in het levensonderhoud van het gezin te voorzien (noodzakelijk is bijvoorbeeld het kunnen betalen van de bestaande woon- en zorglasten, niet noodzakelijk zijn over het algemeen meerdere vakanties per jaar). In dat geval kan het bieden van (boven)gebruikelijke hulp door ouders beperkt zijn. De Memorie van Toelichting bij het wetsvoorstel Reikwijdte Jeugdwet beschrijft dat in de Jeugdwet wordt voorgesteld om een grondslag te bieden om bij verordening te regelen dat van ouders verwacht mag worden dat zij de verantwoordelijkheid nemen voor een evenwichtige combinatie van zorg voor hun kind en werk, zolang nog kan worden voorzien in het eigen inkomen.

Daarnaast moet het recht op arbeid en het recht om gezinsverplichtingen te combineren met werkverplichtingen hierbij in ogenschouw worden genomen (zoals beschreven in het Kinderrechtenverdrag en VN Vrouwenverdrag). Aanvullend kan werk en (dus voldoende) inkomen bevorderend zijn voor het welzijn en de toekomst van de jeugdigen. Wanneer een ouder juist veel beschikbaar is, bijvoorbeeld door een parttime baan of het ontbreken van werk, kan dit aanleiding zijn om – naast gebruikelijke hulp – ook bovengebruikelijke hulp van deze ouder te verwachten, voor zover dit redelijk is gelet op de draagkracht en draaglast, bereidheid en financiële situatie, ook op lange termijn. Bij ouders die noodgedwongen niet of minder werken vanwege de hulpbehoeften van hun kind is waarschijnlijk geen of in beperkte mate sprake van het bieden van bovengebruikelijke hulp, omdat de gebruikelijke hulp vaak al een aanzienlijke belasting met zich meebrengt.

6.5 Mogelijkheid tot flexibiliteit van ouders en netwerk

De mate van flexibiliteit bij ouders en hun netwerk in hun werk of bij andere activiteiten, verschilt per situatie. Bij veel flexibiliteit, bijvoorbeeld op het werk door later te kunnen beginnen of opnemen van zorgverlof, of ten opzichte van verplichtingen naar andere gezinsleden, zoals regelen dat iemand anders de andere kinderen naar school brengt of haalt, kan vaker bovengebruikelijke hulp worden verwacht dan bij weinig flexibiliteit. In het gesprek over gebruikelijke hulp moet deze factor ook meegenomen worden.

7. Rol van het netwerk

In dit hoofdstuk beantwoorden we de vierde vraag uit Figuur 1.

Welke rol kan het netwerk spelen bij het bieden van (boven)gebruikelijke hulp?

Dat gebruikelijke hulp door ouders moet worden geboden is wettelijk vastgelegd. Aanvullend op ouders kan het bredere netwerk (denk aan grootouders, ooms/tantes, buren, vrienden, kennissen, etc.) een rol spelen.

Bij de afweging voor gebruikelijke hulp kan in het gesprek met de professional in de toegang worden verkend of er naast ouders mensen zijn die mogelijk kunnen ondersteunen of dit al doen. Aan hen kan worden gevraagd of zij een deel van de gebruikelijke hulp op zich willen nemen, ook al is het maar voor een korte periode. Belangrijk hierbij is dat hulp door het netwerk **altijd vrijwillig** is, zowel vanuit het perspectief van de persoon die hulp vraagt als van de persoon die eventueel hulp kan bieden, en geen afdwingbare voorliggende voorziening vormt. Daarnaast moet rekening gehouden worden met de mogelijkheden van de persoon uit het netwerk, bijvoorbeeld met het oog op de benodigde frequentie van hulp en eventuele reisafstanden. Daarbij moet rekening gehouden worden met een aantal bevorderende en belemmerende factoren, die we in het voorgaande hoofdstuk hebben toegelicht vanuit het perspectief van de ouders. Deze aspecten zijn ook van toepassing op het netwerk.

Wanneer de gemeente visie en beleid formuleren op de inzet van het netwerk, kan deze inzet nadrukkelijk meegenomen worden in de afweging.

Bijlage 1. Bronnen en betrokkenen

Tabel 1: Geraadpleegde bronnen

Bronnenlijst
CIZ (2005). Protocol Gebruikelijke Zorg
CIZ (2014). Indicatiewijzer AWBZ 7.0
CIZ (2025). Beleidsregels Indicatiestelling Wlz 2025
Elferink (2025). Wegwijs in de Jeugdwet – Juridische wegwijzer van hulpvraag naar hulpverlening
Jeugdwet
Schulinck (2023). Stappen in jeugdhulponderzoek
Lorenz (2024). Afbakening en specificeren van (boven)gebruikelijke zorg in de sociaal-emotionele context
NJi (2026). https://www.nji.nl/kennis/ontwikkeling
JGZ Richtlijnen (2026). https://www.jgzrichtlijnen.nl
Verwey-Jonker Instituut (2022). Het belang van zorgvuldig afwegen
WHO (2001), International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF)
Diverse (concept) verordeningen en beleidsregels van gemeenten

Geraadpleegde partijen

- Ministerie van VWS
- VGN
- VNG
- JongWijs
- Jeugdzorg Nederland
- Experts
  - NJi
  - Pharos
- Diverse gemeenten:
  - Almelo
  - Beekdaelen
  - Edam-Volendam
  - Elburg
  - Etten-Leur
  - Geldrop-Mierlo
  - Haarlem
  - Hendrik Ido Ambacht
  - Kennemerland
  - Kerkrade
  - Leidschendam-Voorburg
  - Oosterhout
  - Ouder-Amstel
  - Peelgemeenten
  - Voorne aan Zee
  - Weststellingwerf
- Diverse zorgaanbieders:
  - 's Heerenloo
  - Odion
  - Cosis
- MIND
- Balans
- Ieder(in)
- Stichting Kind en Zorg

Maart 2026

Handreiking **Gebruikelijke hulp**

Jeugdwet

Colofon

Opdrachtgever
Ministerie van VWS

Auteurs
Louise Pansier-Mast
Annika van de Belt-Steenbeek
Moniek Kamphuis-Rolleman

Kenmerk
MR/26/0489/kgz

Publicatiedatum
31 maart 2026

© Bureau HHM

Voorwoord

Voor u ligt de handreiking gebruikelijke hulp Jeugdwet. Deze handreiking is ontwikkeld als praktische uitwerking van het afwegingskader gebruikelijke hulp Jeugdwet en is bedoeld om professionals in de toegang en lokale teams te ondersteunen bij de beoordeling of sprake is van gebruikelijke hulp en of deze geboden kan worden.

In de uitvoering van de Jeugdwet staan gemeenten en professionals regelmatig voor de vraag welke ondersteuning redelijkerwijs van ouders verwacht mag worden en waar de grenzen van gebruikelijke hulp liggen. Deze afweging vraagt om zorgvuldigheid, maatwerk en een goede balans tussen eigen kracht, het bredere netwerk en passende ondersteuning vanuit de Jeugdwet. Het afwegingskader biedt hiervoor richtinggevende factoren; deze handreiking helpt om deze factoren concreet te vertalen naar het gesprek en de beoordeling in individuele situaties.

Met deze handreiking beogen we bij te dragen aan een meer eenduidige en transparante beoordeling van gebruikelijke hulp, met oog voor de persoonlijke situatie van inwoners. Wij hopen dat dit document professionals in de toegang helpt bij het maken van zorgvuldige afwegingen en het voeren van een open en respectvol gesprek over gebruikelijke hulp.

1. Waarom een afwegingskader gebruikelijke hulp? 4

1.1 Aanleiding en doel 4

1.2 Afbakening en positionering afwegingskader gebruikelijke hulp 5

2. Factoren bij afweging van gebruikelijke hulp 7

3. Wat verwachten we van jeugdigen dat zij zelf kunnen? 10

3.1 Ontwikkeling van 0 tot 3 jaar 11

3.2 Ontwikkeling van 3 tot 5 jaar 12

3.3 Ontwikkeling van 5 tot 12 jaar 13

3.4 Ontwikkeling van 12 tot 18 jaar 14

3.5 Ontwikkeling van 18 tot 23 jaar 15

3.7 Belemmerende factoren 15

3.7 Kernvragen 16

4. Wat is gebruikelijk dat ouders doen? 17

4.1 Opvoedingsuitdagingen 18

4.2 Kenmerken handelingen 20

4.3 Kernvragen 21

5. In hoeverre is de ouder in staat om (boven)gebruikelijke hulp te bieden? 22

5.1 Belemmerende en bevorderende factoren 22

5.2 Kernvragen 26

6. Welke bijdrage kan het bredere netwerk leveren? 27

6.1 Rol van het bredere netwerk 27

6.2 Kernvraag 27

Bijlage 1. Bronnen 28

1. Waarom een afwegingskader gebruikelijke hulp?

Als professional in de gemeentelijke toegang krijg je met allerlei hulpvragen van jeugdigen en hun ouders te maken. Met ouders bedoelen we de gezaghebbende ouder, adoptieouder, stiefouder of een ander die een jeugdige als behorend tot zijn gezin verzorgt en opvoedt. Om de hulpvraag te verhelderen, ga je in gesprek met de betrokkenen en verken je wat er speelt. Luisteren, aansluiten, signaleren, coördineren, begeleiden zijn werkwoorden die daarbij passen in relatie tot de jeugdige of het gezin. En meer overstijgend zijn begrippen als normaliseren, versterken van de pedagogische basis en verbeteren van de leefwereld van jeugdigen relevant. Hoe je dit op een goede manier kunt doen, is beschreven in allerlei richtlijnen en handvatten voor jeugdprofessionals.

Afhankelijk van de afbakening van je functie bepaal je ook of een individuele voorziening op grond van de Jeugdwet noodzakelijk is. In deze afweging sta je onder andere voor de vraag of sprake is van gebruikelijke of bovengebruikelijke hulp van ouders aan de jeugdige. Dit afwegingskader biedt handvatten voor het beoordelen hiervan. Het beleid van de gemeente waarvoor je werkt is daarbij leidend. Naast deze handreiking voor de toegang is er ook een afwegingskader voor gemeentelijke beleidsmedewerkers. Check zo nodig bij de beleidsafdeling welke keuzes de gemeente heeft gemaakt voor de beoordeling van gebruikelijke hulp.

1.1 Aanleiding en doel

In opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) heeft bureau HHM twee afwegingskaders met factoren voor de afweging van gebruikelijke hulp ontwikkeld voor beleidsmedewerkers van gemeenten: één voor de Jeugdwet (kenmerk: MR/26/0519/kgz) en één voor de Wmo (kenmerk: MR/26/0520/kgz). De aanleiding hiervoor is dat de Jeugdwet geen duidelijke uitwerking geeft van het begrip gebruikelijke hulp. De Wmo doet dit ook maar deels. Dit kan leiden tot ongelijke behandeling van inwoners. Ook vanuit de Werkagenda VN-verdrag Handicap en de Hervormingsagenda Jeugd 2023-2028 is behoefte aan meer duidelijkheid over gebruikelijke hulp. Naast de afwegingskaders is voor beide wetten een handreiking gemaakt. Deze handreikingen zijn een praktische uitwerking van de afwegingskaders en bedoeld voor professionals in de toegang van gemeenten. De handreiking die voor u ligt hoort bij de Jeugdwet.

Het afwegingskader helpt beleidsmedewerkers om duidelijk en transparant beleid te maken over gebruikelijke hulp en om het begrip 'gebruikelijke hulp' uit te werken als onderdeel van de nieuwe wetgeving die moet bijdragen aan een betere afbakening van de reikwijdte van de Jeugdwet. Het afwegingskader is dus niet bedoeld om boven-gebruikelijke hulp af te dwingen. Dit beleid past bij de visie van gemeenten op normaliseren, samenredzaamheid en het versterken van de sociale basis, waarbij men blijft binnen de kaders van wet- en regelgeving. De handreiking is bedoeld voor professionals in de toegang. Zij krijgen hiermee handvatten om het gesprek over gebruikelijke hulp met inwoners te voeren. In de handreiking staat waarover het gesprek met inwoners kan gaan, maar niet hoe het gesprek gevoerd moet worden.

1.2 Afbakening en positionering afwegingskader gebruikelijke hulp binnen de onderzoeksstappen CRvB en wettelijke kaders

Als iemand hulp vraagt op grond van de Jeugdwet onderzoekt het lokale team van de gemeente of aanvullende jeugdhulp passend is. Tijdens het onderzoek worden de volgende elementen in kaart gebracht:

1. Wat is de jeugdhulpvraag?
2. Zijn er opgroei- en opvoedingsproblemen, psychische problemen en stoornissen?
3. Welke hulp is naar aard en omvang nodig?
4. Zijn de eigen mogelijkheden en probleemoplossend vermogen toereikend om de nodige hulp en ondersteuning te kunnen bieden?
5. Op basis hiervan wordt vastgesteld of een algemene dan wel individuele voorziening vanuit jeugdhulp nodig is en in welke vorm (zorg in natura of pgb).

Het afwegingskader en de handreiking zijn bedoeld om antwoord te geven op de **vierde vraag** hierboven en bieden een handvat voor de uitwerking van gebruikelijke hulp in de Algemene Maatregel van het Bestuur (AMvB). De handreiking noemt de factoren die moeten worden meegenomen om in te schatten wat de eigen mogelijkheden en het probleemoplossend vermogen (ook wel gebruikelijke hulp en eigen kracht) zijn. Waar de afweging van deze factoren uiteindelijk toe leidt, kan per casus verschillen.

Als verdere afbakening van dit afwegingskader geldt:

- Het afwegingskader gaat over hulp die door mensen uit de omgeving van de persoon kan worden gevraagd en geboden. Het gaat niet over de toekenning van hulpmiddelen.
- Het afwegingskader gaat niet over de keuze tussen zorg in natura en zorg via een pgb (deze keuze wordt pas gemaakt nadat is vastgesteld dat een individuele voorziening nodig is).
- Het afwegingskader is gericht op ondersteuningsvragen van de jeugdige en hun ouders die onder de Jeugdwet vallen. Voor problematiek binnen gezinnen die niet onder de Jeugdwet valt, zoals schulden, moet de beoordeling vanuit andere wettelijke kaders worden gedaan.

Jeugdwet versus Wlz

De gemeente is in het kader van de Jeugdwet verantwoordelijk voor het onderzoeken van de ondersteuningsbehoefte van een jeugdige en beoordeelt ook of sprake is van gebruikelijke hulp en eigen kracht. Tijdens dit onderzoek kan blijken dat de ondersteuningsvraag van de jeugdige niet (meer) goed past binnen de Jeugdwet omdat er geen sterk ontwikkelings¬perspectief is. Het kan zijn dat de jeugdige in aanmerking komt voor de Wlz. Er moet dan sprake zijn van een blijvende behoefte aan permanent toezicht of 24-uurs zorg in de nabijheid en het moet vast staan dat gevaarlijke situaties ontstaan omdat de jeugdige zelf niet goed kan inschatten wanneer hij of zij hulp moet inroepen. De gemeente kan de jeugdige in deze situatie adviseren om een Wlz-indicatie aan te vragen bij het CIZ en/of daarbij helpen of hulp van een cliëntondersteuner aanbieden. De gemeente moet in de periode van afwachting van de beoordeling en eventuele toekenning passende jeugdhulp bieden.

Overgang Jeugdwet – Wmo

Jeugdigen vallen onder de Jeugdwet tot 18 jaar (of langer indien sprake is van verlengde jeugdhulp of jeugdhulp in het strafrechtelijk kader). Vanaf 18 (of uiterlijk vanaf 23) jaar kunnen zij ondersteuning krijgen vanuit de Wmo. Bij de overgang van de Jeugdwet naar de Wmo verandert er veel op het gebied van wet- en regelgeving, betrokken partijen en financiering (behalve voor een aantal voorzieningen die altijd op basis van de Wmo 2015 worden verstrekt, zoals hulpmiddelen en woningaanpassingen).

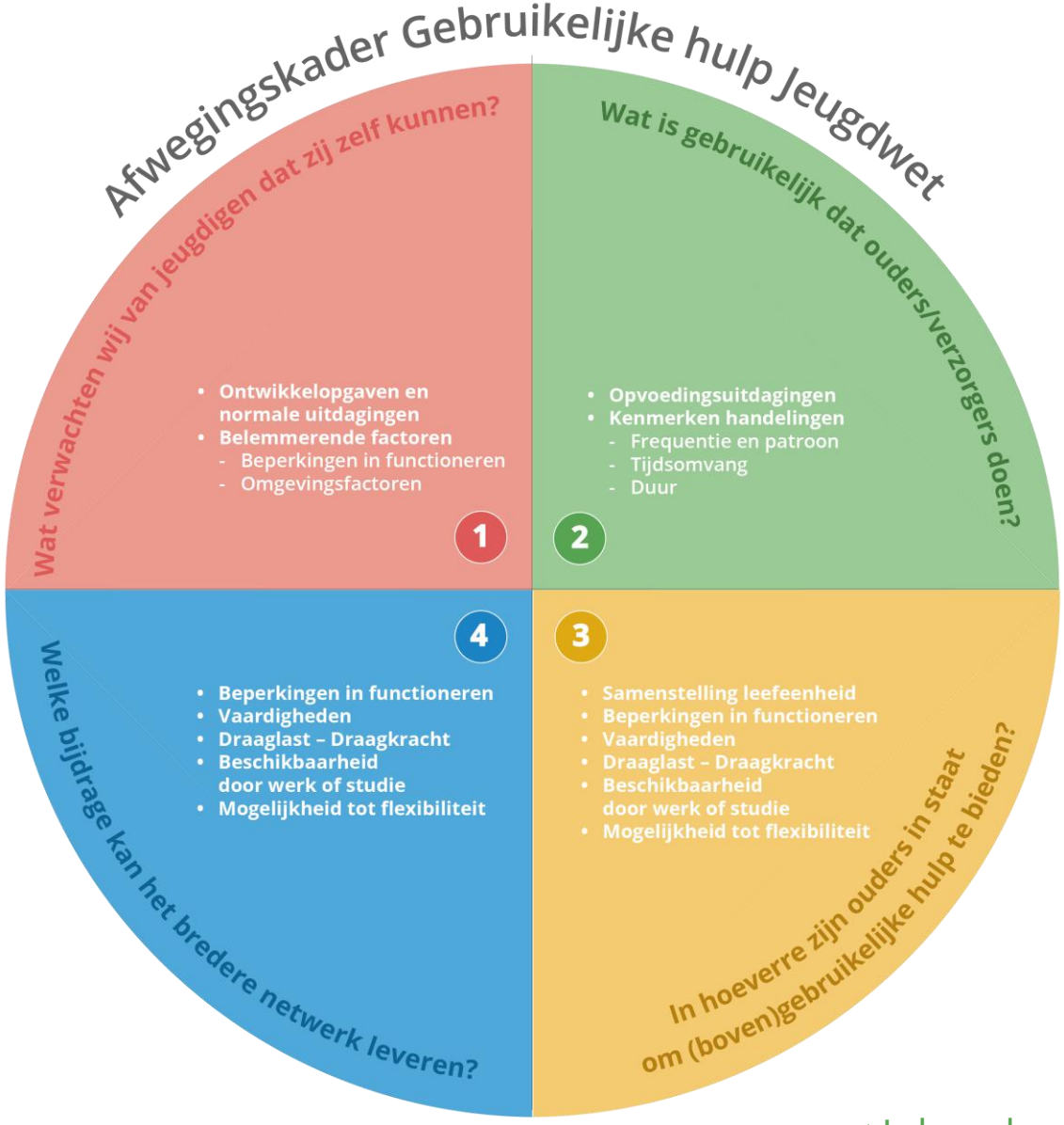
De Jeugdwet is gericht op opgroei- en opvoedhulp en het groeien naar zelfstandigheid, zelfredzaamheid en participatie, terwijl de Wmo is gericht op het bieden van ondersteuning bij zelfredzaamheid en participatie. Terwijl de jeugdige en de ondersteuningsbehoefte niet ineens verandert op het moment dat de jeugdige 18 (of 23) jaar wordt. Daarom moet bij het bepalen van de aard van gebruikelijke hulp en door wie het wordt geboden rekening gehouden worden met het feit dat de jeugdige niet van de een op andere dag zelfredzaam genoeg is om bepaalde activiteiten zelfstandig te ondernemen. Het is hierbij belangrijk om de jeugdige bij deze overgang te begeleiden en voor het 18e levensjaar naar vermogen vaardigheden aan te leren die bijdragen aan zelfredzaamheid en participatie. Er zijn situaties waarin sprake is van langdurige ondersteuning vanwege blijvende beperkingen of aandoeningen, waarin volledige zelfstandigheid en zelfredzaamheid geen realistisch doel is. De overgang naar de Wmo mag geen reden zijn voor afschaling wanneer de ondersteuningsbehoefte ongewijzigd blijft en de continuïteit van ondersteuning moet geborgd blijven.

2. Factoren bij afweging van gebruikelijke hulp

Bij de afweging van gebruikelijke hulp kijken we naar vier elementen die te maken hebben met gebruikelijke hulp en eigen kracht:

- Wat verwachten we van jeugdigen dat zij zelf kunnen in verschillende leeftijdsfasen?
- Wat is gebruikelijk dat een ouder voor een jeugdige in een bepaalde leeftijdsfase doet?
- Is de ouder in staat om de gebruikelijke hulp en/of bovengebruikelijke hulp te bieden?
- Welke bijdrage kan het bredere netwerk leveren?

Deze figuur laat per element zien welke factoren horen bij de afweging. In de volgende hoofdstukken worden deze factoren verder toegelicht. De factoren zijn apart beschreven, maar het is bij de beoordeling van groot belang om de factoren samen te bekijken en de cumulatieve zorgbelasting en stapeling van zorgkosten mee te wegen. Het totaalbeeld van alle factoren bepaalt of gebruikelijke of bovengebruikelijke hulp van de ouders gevraagd kan worden. Dit zal per persoon en situatie verschillen.

XX/26/0000/kgz, maart 2026 © bureau HHM

Casus

Een ouder meldt zich op 15 augustus bij het lokale team met een hulpvraag rondom de zorg voor zijn kind. In het gesprek wordt vastgesteld dat de zorg die hij levert past binnen wat op dat moment als gebruikelijk wordt gezien. De ouder is vermoeid, maar functioneert nog goed, en het gezin redt het.

Oordeel 15 augustus: er is sprake van gebruikelijke hulp, omdat de zorg die de ouder levert qua frequentie, tijdsomvang en duur (nog) past binnen het normale patroon van opvoeden en verzorgen. De balans tussen draagkracht en draaglast is kwetsbaar, maar niet verstoord; er is geen sprake van structurele overbelasting. De ouder is in staat om de zorg te bieden en het gezin functioneert nog voldoende: de eigen mogelijkheden zijn nog toereikend.

In de weken daarna verandert de situatie. De zorg voor het kind wordt intensiever, de nachten worden korter en de ouder ervaart toenemende spanning. Wanneer op 30 augustus opnieuw naar de situatie wordt gekeken, blijkt dat de belasting inmiddels structureel is geworden en de draagkracht onvoldoende is. In de tussentijd heeft het gezin geen ondersteuning ontvangen. De situatie is verder verslechterd en de hulpvraag escaleert.

Oordeel 30 augustus: er is sprake van bovengebruikelijke hulp, omdat de frequentie, tijdsomvang en duur van de zorg afwijken van het normale patroon; de zorg is vaker, zwaarder en onvoorspelbaarder geworden en vraagt om voortdurende beschikbaarheid. Er is sprake van (dreigende) overbelasting. Ook staat de kwaliteit van het gezinsleven onder druk en het risico neemt toe dat het gezond en veilig opgroeien van het kind in het geding komt.

Deze casus maakt duidelijk dat:

- gebruikelijkheid geen vaststaand gegeven is;
- draagkracht en belasting per dag kunnen veranderen;
- het ‘grijze gebied’ tussen gebruikelijke en bovengebruikelijke hulp vraagt om vooruitkijken en blijven volgen, niet alleen een momentopname;
- tijdig handelen kan escalatie en zwaardere inzet later voorkomen.

We geven een aantal overstijgende handvatten mee voor het gesprek om te komen tot beoordeling van gebruikelijke hulp:

- Betrek jeugdigen actief in het gesprek en maak duidelijk dat je hun positie, ervaringen, wensen en grenzen meeneemt in de afweging. Betrek in overleg met de jeugdige ook de ouders, het gezin en het netwerk om samen tot een passend plan te komen. Kies in het gesprek voor een positieve benadering: kijk of er, passend bij de ontwikkelingsfase van een jeugdige, mogelijkheden zijn om vaardigheden aan te leren, in plaats van ouders te compenseren voor de hulp die ze bieden. Zodat de onafhankelijkheid van de jeugdige die hulp nodig heeft het belangrijkste uitgangspunt is. Denk bijvoorbeeld aan een MEE op Weg coach of OV-coach die iemand zelfstandig leert reizen.
- Breng de huidige situatie in kaart: wat zijn dingen die knellen in het hier en nu en welke factoren zijn van invloed op de situatie (denk aan aanleg, meegemaakte gebeurtenissen, voorgeschiedenis ouders)? Beschrijf de samenhang van al deze factoren onderbouwd met theoretische kennis. Maak inzichtelijk wat de kern is en waar aanknopingspunten voor verandering liggen. Beschrijf vervolgens of de ervaren situatie passend is bij de ontwikkelingstaken of vraagt om ondersteuning.

  Kom samen met de jeugdige, gezin en andere betrokkenen tot doelen. Bespreek hiervoor hoe de gewenste toekomst van de jeugdige die hulp nodig heeft eruit ziet, en welke hindernis het toekomstperspectief in de weg zit. Stel tenslotte een plan op waarin duidelijk wordt wie wat gaat doen om het doel mogelijk te maken en wat er moet gebeuren. Heb daarbij ook aandacht voor de ouders, andere gezinsleden en de sociale omgeving en andere mogelijkheden als het plan niet werkt. Maak hierbij bijvoorbeeld gebruik van de verklarende analyse.
- Wanneer de ondersteuningsbehoefte structureel en langdurig is, en samenhangt met een levenslange en levensbrede beperking, vraagt dit om extra terughoudendheid bij het aanmerken van hulp als gebruikelijk. In dergelijke situaties kan langdurige inzet van ouders en het netwerk leiden tot structurele overbelasting, rolomkering of beperkingen in het eigen leven en participatie van de ouders en het netwerk. Dit wordt nadrukkelijk meegewogen bij de beoordeling.
- Houd rekening met stapeling van inzet van ouders en het netwerk als sprake is van zorg en ondersteuning bij meerdere gezinsleden of vanuit verschillende wetten. Dit kan het geval zijn als sprake is van medische kindzorg, waarbij kinderen zorg kunnen ontvangen vanuit een combinatie van Zvw, Jeugdwet, Wmo en/of Wlz. Voor medische kindzorg is een indicatieprotocol opgesteld voor domeinoverstijgend indiceren.

3. Wat verwachten we van jeugdigen dat zij zelf kunnen?

Wat gebruikelijk is dat een jeugdige zelf kan, hangt sterk af van de leeftijd van de jeugdige. Daarom geven we per leeftijdsfase voorbeelden van ontwikkelopgaven en -behoeften en normale opvoeduitdagingen[1] die over het algemeen bij verschillende leeftijdsfases horen. Met 'normale uitdagingen' bedoelen we uitdagingen die bij veel kinderen in de specifieke levensfases voorkomen. Het is ingewikkeld om deze normale uitdagingen te normeren, omdat de mate van de ervaren uitdaging voor elke ouder en jeugdige anders is. Onderzoek daarom in het gesprek met ouders en/of jeugdigen over de uitdagingen of de uitdagingen voor de ouders en/of jeugdigen onwenselijke gevolgen hebben. Deze voorbeelden hebben zowel betrekking op de fysieke en motorische als de sociaal-emotionele ontwikkeling.

Wanneer een jeugdige iets nog niet kan wat voor zijn/haar leeftijd "normaal" is, betekent dit niet direct dat een voorziening nodig is. Wel kan het een signaal zijn als een jeugdige op een specifiek gebied een grote ondersteuningsbehoefte heeft of op meerdere gebieden meer hulp nodig heeft dan leeftijdsgenoten. Dit kan ook invloed hebben op de belasting die ouders ervaren; de mate waarin verschilt per ouder. Het overzicht helpt om het gesprek te kunnen voeren over wat normale behoeften van jeugdigen zijn en welke uitdagingen daarbij kunnen spelen, waarbij rekening wordt gehouden met het feit dat jeugdigen sowieso van elkaar verschillen, ook bij normale ontwikkeling (waarbij de leeftijdsfasen een indicatie zijn en niet strikt gehanteerd hoeven te worden).

Deze uitdagingen mogen niet leiden tot een bedreiging van gezond en veilig opgroeien, groeien naar zelfstandigheid en komen tot zelfredzaamheid en participatie. Daarnaast mogen deze uitdagingen niet leiden tot een overbelast gezinssysteem waarin de kwaliteit van het gezinsleven langdurig onder druk staat.

Bij jeugdigen met een levenslange beperking, kan sprake zijn van een structureel afwijkend ontwikkeltempo of het blijvend uitblijven van bepaalde ontwikkelopgaven. In dat geval is vergelijken met leeftijdsgenoten niet altijd passend en verschuift de focus van stimuleren naar ondersteunen en compenseren. Dit heeft gevolgen voor de mate waarin ondersteuning als gebruikelijk wordt aangemerkt; vaak is sprake van een structurele behoefte aan bovengebruikelijke hulp ten opzichte van leeftijdsgenoten.

[1] Gebaseerd op de bronnen: NCJ, JGZ-richtlijnen: JGZ-richtlijnen, CIZ (2014)
Indicatiewijzer AWBZ 7.0. Lorenz (2024)
Afbakening en specificeren van (boven)gebruikelijke zorg in de sociaal-emotionele context: nji.nl/kennis/ontwikkeling.
Diverse (concept) verordeningen en beleidsregels van gemeenten

Casus

Een jongen van 14 jaar heeft een ernstige meervoudige beperking. Hij zal bepaalde ontwikkelopgaven, zoals zelfstandige mobiliteit en zelfzorg, niet doorlopen. Zijn ouders bieden intensieve begeleiding, toezicht en ondersteuning, dag en nacht. In gesprekken wordt soms verwezen naar wat 'normaal' is voor zijn leeftijd, maar voor de jongen is vergelijking met leeftijdsgenoten weinig betekenisvol.

Deze situatie maakt duidelijk dat:

- bij jeugdigen met een levenslange beperking ontwikkeling niet altijd toewerkt naar zelfstandigheid;
- de focus verschuift van stimuleren naar ondersteunen en compenseren;
- langdurige inzet van ouders structureel bovengebruikelijk kan zijn.

In deze situaties vraagt de beoordeling van gebruikelijke hulp om een andere weging, waarbij langdurigheid, intensiteit en impact op het gezinssysteem centraal staan.

3.1 Ontwikkeling van 0 tot 3 jaar

Jeugdigen van 0 tot 3 jaar zetten de volgende stappen in hun ontwikkeling en hebben daarbij de volgende ondersteuning nodig:

- Zijn in toenemende mate zelfstandig in bewegen en verplaatsen; veel jeugdigen leren tussen 4 en 8 maanden omrollen, tussen 6 en 12 maanden doelgericht kruipen, kunnen tussen 6 en 9 maanden zelf zitten, tussen 10 en 18 maanden op gelijkvloerse plaatsen zelf staan en lopen en kunnen zich tussen 2 en 3 jaar steeds beter aanpassen aan de omgeving en bijvoorbeeld over een drempel stappen, rennen en springen
- Ontwikkelen een dag-nachtritme en gaan 's nachts meer slapen dan overdag
- Maken grote stappen in taalontwikkeling: beginnen anderen te begrijpen en gaan steeds meer woordjes zeggen
- Hebben bij alle activiteiten zorg van een ouder nodig (zoals wassen, aankleden en eten geven)
- Toezicht van ouders is zeer nabij nodig (ouders kunnen hierbij een beroep doen op informele en formele kinderopvang)
- Hebben begeleiding en stimulans nodig bij hun psychomotorische ontwikkeling
- Hebben een beschermende woonomgeving nodig waarin de fysieke en sociale veiligheid is gewaarborgd en een passend pedagogisch klimaat wordt geboden
- Hebben begeleiding en stimulans nodig bij hun sociaal-emotionele ontwikkeling:
  - Zoeken nabijheid bij ouder of verzorger, gebruiken ouders en verzorgers als veilige basis (hechting)
- Leren dingen zelf te doen en ontdekken dat ze een individu zijn met eigen wensen en voorkeuren

Normale uitdagingen in deze leeftijdsfase:

- Tijdelijke voedingsproblemen, zoals wisselende eetlust of selectief eten
- Slaapproblemen van voorbijgaande aard, zoals tijdelijk moeite met inslapen of ’s nachts wakker worden
- Verlatingsangst en eenkennigheid, met name vanaf circa acht maanden
- Angst voor vreemden, donker, geluiden en onbekende situaties
- Huilen als primaire vorm van communicatie en spannings-ontlading (het gaat hier niet om langdurig en veelvuldig huilen zonder oorzaak)

3.2 Ontwikkeling van 3 tot 5 jaar

Jeugdigen van 3 tot 5 jaar zetten de volgende stappen in hun ontwikkeling en hebben daarbij de volgende ondersteuning nodig:

- Hebben gedeeltelijk hulp en volledig stimulans en toezicht nodig bij aan- en uitkleden (tussen 3 en 4 jaar kan een jeugdige zichzelf aankleden, hoewel soms nog verkeerd om), eten en wassen, in- en uit bed komen, dag- en nachtritme en dagindeling bepalen
- Hebben begeleiding en stimulans nodig bij hun psychomotorische ontwikkeling
- Hebben een beschermende woonomgeving nodig waarin de fysieke en sociale veiligheid is gewaarborgd en een passend pedagogisch klimaat wordt geboden
- Hebben begeleiding en stimulans nodig bij hun sociaal-emotionele ontwikkeling:
  - Leren de beginselen van omgaan met emoties en gedrag
  - Leren omgaan met leeftijdgenoten: samen spelen, initiatief nemen, iets delen
  - Communiceren hun behoeften via gesproken taal
  - Hebben begeleiding nodig bij hun spel en vrijetijdsbesteding
- Ontvangen zindelijkheidstraining van ouders
- Weten of ze een jongen of meisje zijn (genderidentiteit)
- Kunnen niet zonder toezicht van volwassenen. Dit toezicht kan binnenshuis korte tijd op gehoorafstand (bijvoorbeeld de ouder kan de was ophangen in een andere kamer)
- Zijn niet in staat zich zonder begeleiding in het verkeer te begeven
- Gaan vanaf 4 jaar voor het eerst naar school

Normale uitdagingen in deze leeftijdsfase:

- Angst voor vreemden, donker, geluiden en onbekende situaties
- Koppigheid als uiting van autonomieontwikkeling
- Driftbuien en boosheid, door beperkte emotieregulatie
- Agressie door beperkte emotieregulatie
- Ongehoorzaamheid
- Druk gedrag door beperkte emotieregulatie
- Niet (volledig) zindelijk zijn, met name ’s nachts
- Zeuren/driftbuien om beeldschermgebruik

3.3 Ontwikkeling van 5 tot 12 jaar

Jeugdigen van 5 tot 12 jaar zetten de volgende stappen in hun ontwikkeling en hebben daarbij de volgende ondersteuning nodig:

- Jeugdigen vanaf 5 jaar hebben een reguliere dagbesteding op school, oplopend van 22 tot 25 uur per week, kunnen daarnaast terecht bij oppas of buitenschoolse opvang
- Leren steeds beter lezen, schrijven en rekenen
- Ontwikkelen vanaf 6 jaar een kritischer zelfbeeld
- Zijn overdag zindelijk, en 's nachts merendeels ook; ontvangen zo nodig zindelijkheidstraining van de ouders
- Kunnen niet zonder toezicht van volwassenen, maar dit toezicht kan wel op enige afstand (bijvoorbeeld de jeugdige kan buiten-spelen in de directe omgeving van de woning als de ouder thuis is)
- Hebben toezicht nodig en gedurende het ouder worden steeds minder hulp bij hun persoonlijke verzorging
- Hebben begeleiding en stimulans nodig bij hun psychomotorische ontwikkeling
- Hebben in afnemende mate begeleiding van een volwassene nodig in het verkeer wanneer zij van en naar school, activiteiten ter vervanging van school of vrijetijdsbesteding gaan
- Hebben een beschermende woonomgeving nodig waarin de fysieke en sociale veiligheid is gewaarborgd en een passend pedagogisch klimaat wordt geboden
- Hebben begeleiding en stimulans nodig bij hun sociaal-emotionele ontwikkeling:
  - Herkennen en bijsturen van emoties, benoemen van eigen gevoelens, risicovolle impulsen opmerken en beheersen/bijsturen (vanaf 10 jaar reageren jeugdigen gevoeliger dan voorheen)
  - Vanaf ongeveer 7 jaar sociaal gedrag (samenwerken, conflicten oplossen, inleven in anderen). Vanaf 9 jaar steeds beter begrijpen wat anderen willen en bedoelen
  - Ontwikkelen van vriendschappen (vanaf 8 jaar bewust (online) contact onderhouden)
  - Nemen van verantwoordelijkheid voor taakjes, huisdieren
  - Omgaan met geld, instanties en vrijetijdsvoorzieningen
  - Omgaan met internet en sociale media

Normale uitdagingen in deze leeftijdsfase:

- Angsten zonder reële dreiging
- Incidenteel problemen met zindelijkheid, met name 's nachts
- Gebrek aan zelfsturing, vooral bij planning en concentratie
- Ruzies (met leeftijdsgenoten), in beperkte mate pesten
- Concentratieproblemen
- Laag prestatieniveau
- Niet naar school willen, zonder dat sprake is van structurele onderwijsproblemen

Vanaf bovenbouw basisschool:

- Incidenteel stelen of vandalisme
- Gamen/televisie/Netflix/Sociale media
- In beperkte mate (cyber)pesten

3.4 Ontwikkeling van 12 tot 18 jaar

Jeugdigen van 12 tot 18 jaar zetten de volgende stappen in hun ontwikkeling en hebben daarbij de volgende ondersteuning nodig:

- Hebben geen voortdurend toezicht nodig van volwassenen
- Kunnen vanaf 12 jaar enkele uren alleen gelaten worden
- Kunnen vanaf 16 jaar enkele dagen/nachten alleen gelaten worden
- Hebben bij hun persoonlijke verzorging geen hulp en maar weinig toezicht nodig
- Hebben tot 18 jaar een reguliere dagbesteding op school/opleiding
- Hebben begeleiding en stimulans nodig bij ontplooiing en ontwikkeling (bijvoorbeeld huiswerk en richting volwassenheid voorbereiden naar zelfstandigheid op de vijf leefdomeinen (Big 5)[2]
- Hebben tot 18 jaar een beschermende woonomgeving nodig waarin de fysieke en sociale veiligheid is gewaarborgd en een passend pedagogisch klimaat wordt geboden
- Hebben begeleiding en stimulans nodig bij hun sociaal-emotionele ontwikkeling:
  - Regels kunnen toepassen in nieuwe situaties
  - Plannen en inschatten hoeveel tijd dingen kosten
  - Minder afhankelijk worden van ouders, bepalen van eigen plaats binnen veranderende relaties in gezin en familie
  - Inschatten van risico's, deze durven nemen en eigen grenzen leren trekken
  - Autoriteit accepteren en binnen geldende regels en codes opkomen voor eigen belang
  - Seksualiteit en genderidentiteit integreren in persoonlijkheid, ontdekken wat mogelijkheden, wensen en grenzen zijn bij jezelf en bij anderen

Normale uitdagingen in deze leeftijdsfase:

- Onzekerheid over bijvoorbeeld uiterlijk
- Onderschatting of soms overschatting van zichzelf
- Wisselend humeur, stemmingswisselingen
- Incidenteel spijbelen
- Incidenteel gebruik van alcohol en drugs
- Twijfels over identiteit of toekomst
- Problemen met autoriteiten
- Gamen/mediagebruik
- In beperkte mate (cyber)pesten
- Sexting

[2] Big 5: Support, Wonen, School en werk, Inkomen en Welzijn

3.5 Ontwikkeling van 18 tot 23 jaar

Ontwikkelopgave of -behoefte:

- Kunnen zelfstandig wonen, zorgdragen voor eigen kamer/huis en spullen, omgaan met huisgenoten
- Kunnen zorgdragen voor voldoende financiële middelen
- Weten de weg naar instanties en kennen de regels waarmee je als meerderjarige te maken krijgt
- Ontwikkelen zich op sociaal-emotioneel gebied verder:
  - Worden emotioneel zelfstandig, kunnen contact met ouders en andere familieleden opnieuw vormgeven
  - Doen ervaring op met duurzame vriendschappen en seksuele relaties
  - Hebben iemand nodig op wie ze kunnen terugvallen voor vragen of steun

Normale uitdagingen in deze leeftijdsfase:

- Stemmingswisselingen
- Incidenteel gebruik van alcohol en drugs
- Twijfels over identiteit en toekomst
- Problemen met autoriteiten
- Gamen/mediagebruik
- In beperkte mate (cyber)pesten
- Sexting

3.6 Belemmerende factoren

Er kunnen verschillende belemmerende factoren zijn voor de ontwikkeling van een jeugdige, waardoor dit meer vraagt aan inzet en vaardigheden van ouders. Ook kunnen deze factoren ertoe leiden dat een jeugdige geen gebruik kan maken of soms zelf buitengesloten zijn van regulier beschikbare voorzieningen, zoals buitenschoolse opvang. Belemmeringen kunnen te maken hebben met de jeugdige zelf en met de omgeving:

- Beperkingen in het fysiek en motorisch functioneren of sociaal-emotioneel functioneren: als gevolg van onderliggende aandoeningen of beperkingen, zoals een verstandelijke beperking, lichamelijke, psychische en psychiatrische beperkingen.
- Omgevingsfactoren waardoor de jongere stress krijgt of overvraagt wordt: zoals problemen in de thuissituatie, een ongeschikte woonomgeving, geen passend onderwijs, gebrek aan hulpmiddelen of onvoldoende sociale ondersteuning.

Bij chronische aandoeningen of beperkingen is volledige zelfstandigheid niet vanzelfsprekend en kan langdurige ondersteuning passend blijven.

Weeg daarom bij het beoordelen van het functioneren altijd zowel de aard van de beperking als de invloed van de omgeving mee.

3.7 Kernvragen

Wanneer je de jeugdige en diens situatie hebt bekeken vanuit het perspectief van de “normale” ontwikkeling en mogelijke belemmerende factoren, beantwoord dan de volgende vragen:

- Past de ontwikkelopgave binnen de normale opgave en uitdagingen?
- Kan de jeugdige, gezien de situatie, de ontwikkelopgaven doorlopen en welke hulp is daar dan voor nodig?
- Wat is het risico voor de jeugdige wanneer de benodigde ondersteuning ontbreekt of wanneer een activiteit slechts gedeeltelijk uitvoerbaar is? Met andere woorden: is het huidige functioneren wellicht ‘goed genoeg’?
- Kan de jeugdige, gezien de situatie, de benodigde activiteiten aanleren en welke hulp is daar dan voor nodig?
- Zijn er belemmeringen als gevolg van stoornissen en beperkingen bij de jeugdige en welke hulp is daar dan voor nodig?
- Zijn er belemmeringen als gevolg van omgevingsfactoren en welke hulp is daar dan voor nodig?

4. Wat is gebruikelijk dat ouders doen?

Ouders hebben een zorgplicht voor de jeugdigen die aan hun zorg zijn toevertrouwd. Dit betekent dat ouders hun kind de normale, dagelijkse hulp, zorg en begeleiding geven (zie ook het Burgerlijk Wetboek Boek 1 Artikel 247). Van ouders wordt verwacht dat zij basale, niet-medische ondersteuning bieden die past bij de leeftijd en ontwikkelingsfase van de jeugdige. Dit geldt ook als de jeugdige een ziekte, aandoening of beperking heeft. Tenzij ouders hier als gevolg van een beperking of chronische problemen niet toe in staat zijn (zie verder 5.1). Hierbij geldt dat jeugdigen recht hebben op zeggenschap over wie hen begeleid, verzorgt of medische handelingen uitvoert.

Voor pubers is het in veel gevallen beter dat iemand anders dan de ouders hen begeleid. ouders moeten op deze ontwikkeling anticiperen en het helpt voor de jeugdige om los te komen van ouders. Verder zijn alle ouders verantwoordelijk voor het eventueel organiseren van informele of formele opvang. Het hebben van een jeugdige met een beperking of aandoening is hierop geen uitzondering. Tenzij de mate van beperkingen en aandoening ervoor zorgt dat de mogelijkheden voor opvang heel beperkt zijn en structureel verder reiken dan beschikbaarheidsproblemen die andere ouders ervaren, dan is de gemeente verantwoordelijk om passende oplossingen te bieden.

Bij jeugdigen met een levenslange beperking kan de ondersteuning structureel verder gaan dan wat in redelijkheid onder gebruikelijke opvoeding valt. Houd in de beoordeling rekening met in hoeverre de ondersteuning nog beschouwd kan worden als opvoeding en begeleiding, of dat sprake is van structurele zorg die de gebruikelijke ouderrol overstijgt (vanuit de uitgangspunten van het VN Verdrag voor personen met een handicap en het VN Vrouwenverdrag). Het bieden van langdurige, intensieve medisch-technische zorg is bovengebruikelijk.

Casus

Een meisje van 8 jaar heeft een licht verstandelijke beperking en ASS. Ze gaat naar het speciaal basisonderwijs. Ze heeft een sterke behoefte aan structuur en voorspelbaarheid, heeft moeite met sociale interactie en vindt het moeilijk om met veranderingen om te gaan. Daarom heeft ze een duidelijke weekroutine: op maandag gaat ze na schooltijd naar een specialistische buitenschoolse opvang (bso), omdat haar beide ouders de hele dag werken. Op woensdag is ze vrij en op andere dagen gaat ze na schooltijd naar huis en is haar moeder thuis. Binnenkort is er op maandag een studiedag op school. Op die maandag is op de bso niet eerder plek dan na schooltijd en een andere oppas is moeilijk te vinden vanwege de situatie van het meisje. Daarom moet één van de ouders die dag thuisblijven om voor het meisje te zorgen. >>>>

Casus vervolg

De moeder heeft aan de gemeente gevraagd om een vergoeding, omdat ze een vakantiedag moet inzetten. De gemeente wijst het verzoek af en oordeelt dat sprake is van gebruikelijke hulp op basis van de volgende afwegingen:

- Het organiseren van opvang is de verantwoordelijkheid van ouders en past bij de leeftijd (het meisje is 8 jaar en voor jeugdigen tussen 5 en 12 jaar kunnen ouders gebruikmaken van informele en/of formele kinderopvang).
- Het meisje heeft LVB en ASS, behoefte aan structuur, waardoor niet elke oppas passend is. Maar het is geen structurele situatie, het gaat om één studiedag.
- Frequentie is incidenteel, tijdsomvang is één werkdag, duur is kortdurend; een studiedag is tijdelijk en te voorzien. Tijdelijke extra inzet van ouders valt onder gebruikelijke hulp.
- Geen signalen van (dreigende) overbelasting. Het combineren van werk en zorg hoort bij de normale maatschappelijke omstandigheden en werk is op zichzelf geen reden om gebruikelijke hulp niet te leveren.
- Het bieden van gebruikelijke hulp leidt niet tot een ongewenste financiële situatie, de ouder zet een vakantiedag in.
- Vergelijking met ouders van jeugdigen zonder beperking: deze ouders kunnen ook moeite hebben met het regelen van opvang bij een studiedag (bijvoorbeeld door het ontbreken van een sociaal netwerk of een opvang die vol zit). De beperking van het meisje reikt dus niet structureel verder dan beschikbaarheids-problemen die andere ouders ervaren.

Per levensfase beschrijven we kenmerkende voorbeelden van waar de opvoeding, verzorging en begeleiding door ouders en eventueel door ouders gekozen formele of informele opvang (tot ongeveer 12 jaar) zich meestal op richt[1]. Maak bij het beoordelen van gebruikelijke hulp geen onderscheid op basis van sekse, religie, cultuur of persoonlijke opvattingen over het verrichten van activiteiten.

4.1 Opvoedingsuitdagingen

Jeugdigen van 0 tot 3 jaar

In de eerste levensjaren ligt de nadruk op volledige dagelijkse verzorging. Ouders zorgen voor voeding, slaap, verschonen, wassen en aankleden van de jeugdige. Zij zijn fysiek en emotioneel beschikbaar en reageren sensitief en responsief op signalen van de jeugdige. Daarnaast bieden zij structuur, een veilige omgeving en ruimte voor exploratie. Hierbij kunnen ouders gebruikmaken van informele en/of formele kinderopvang. Spelen, contact maken met de jeugdige en het stimuleren van de psychomotorische en sociaal-emotionele ontwikkeling horen hierbij. Deze taken vallen onder gebruikelijke hulp, omdat jonge jeugdigen volledig afhankelijk zijn van hun ouders voor zowel lichamelijke verzorging als emotionele nabijheid.

[1] Gebaseerd op de bronnen: NCJ, JGZ-richtlijnen, CIZ (2014). Indicatiewijzer AWBZ 7.0. Lorenz (2024). Afbakening en specificeren van (boven)gebruikelijke zorg in de sociaal-emotionele context. nji.nl/kennis/ontwikkeling. Diverse (concept) verordeningen en beleidsregels van gemeenten

Jeugdigen van 3 tot 5 jaar

Ouders blijven verantwoordelijk voor dagelijkse verzorging zoals hulp bij wassen, aankleden, eten en naar bed brengen. Het toezicht kan op gehoorafstand plaatsvinden, maar begeleiding blijft nodig. Naast deze verzorging tonen ouders sensitiviteit voor het cognitieve niveau van hun kind door uitleg te geven en ontwikkeling te stimuleren. Respect voor autonomie gaat samen met het stellen van grenzen en het bevorderen van zelfsturing. Deze taken zijn gebruikelijk, omdat jeugdigen in deze fase nog niet zelfstandig zijn en intensieve begeleiding nodig hebben bij persoonlijke verzorging en gedrags-ontwikkeling. Ouders kunnen hierbij gebruik maken van informele en/of formele kinderopvang.

Jeugdigen van 5 tot 12 jaar

Jeugdigen worden geleidelijk zelfstandiger, maar ouders bieden nog steeds dagelijkse zorg zoals toezicht bij persoonlijke hygiëne, hulp bij het bepalen van dagritme en ondersteuning bij maaltijden. Puders kunnen gebruikmaken van informele en/of formele kinderopvang. Ouders stimuleren taakgerichtheid, leren jeugdigen bewust omgaan met sociale media en moedigen sociaal gedrag aan. Ook geven zij gelegenheid tot omgang met leeftijdsgenoten en ondersteunen bij en tonen interesse in (buiten)schoolse activiteiten. Deze opvoedings-opgaven en verzorging vallen onder gebruikelijke hulp, omdat jeugdigen nog begeleiding nodig hebben bij het ontwikkelen van zelfsturing en sociale vaardigheden.

Jeugdigen van 12 tot 18 jaar

In deze fase hebben jongeren minder hulp nodig bij dagelijkse verzorging, maar ouders blijven verantwoordelijk voor toezicht en structuur. Zij zorgen voor een stabiele leefomgeving, bieden ruimte om te experimenteren, begeleiden verdere seksuele ontwikkeling en ondersteunen bij praktische zaken zoals maaltijden en huishoudelijke routines. Daarnaast zijn zij emotioneel beschikbaar, stellen grenzen en vervullen een voorbeeldfunctie. Vanaf ongeveer 16 jaar verandert de relatie naar een meer gelijkwaardige verhouding, waarbij ouders wel financiële en praktische steun bieden. Dit alles behoort tot gebruikelijke hulp, omdat jongeren nog niet volledig zelfstandig zijn.

Jongvolwassenen van 18 tot 23 jaar[1]

Jongvolwassenen zijn in principe zelfstandig, maar ouders blijven een vangnet bieden. Zij ondersteunen incidenteel bij dagelijkse zaken zoals koken of wassen wanneer nodig, en bieden emotionele, financiële en praktische steun, waarbij de ondersteuning van sturend naar meer adviserend gaat. Het aangaan van een meer gelijkwaardige relatie, het accepteren van keuzes en het beschikbaar blijven voor vragen of problemen zijn kernpunten van gebruikelijke hulp in deze fase. Neem in je afweging mee of de jeugdige door ouders geholpen wil worden (denk aan hulp bij wassen en aankleden bij pubers).

[1] Als iemand van 18 jaar of ouder hulp of zorg nodig heeft, komt dit in de meeste gevallen niet meer uit de Jeugdwet maar uit de Wmo, Zvw of Wlz (met uitzondering van verlengde jeugdhulp, wat in specifieke gevallen kan worden toegepast). Raadpleeg het afwegingskader gebruikelijke hulp Wmo voor factoren die een rol spelen bij gebruikelijke hulp voor volwassenen.

4.2 Kenmerken handelingen

Bij het beoordelen van de ondersteuningsbehoefte van een jeugdige binnen de Jeugdwet is het belangrijk onderscheid te maken tussen handelingen die voor ouders gebruikelijk zijn en welke dat niet zijn. De onderstaande onderdelen – frequentie en patroon, tijdsomvang en duur – vormen samen met het type activiteit (zie 4.1) het kader voor deze beoordeling.

Omdat activiteiten en redenen waarom ondersteuning nodig is veel van elkaar kunnen verschillen, kunnen we geen vaste 'regels' geven. Iedere situatie vraagt om een zorgvuldige afweging, waarbij je kijkt naar de specifieke omstandigheden van de jeugdige en gezinsleden.

Frequentie en patroon

- *Gebruikelijke hulp*: Hulp die qua frequentie en patroon passen bij wat normaal is voor de leeftijd en ontwikkelingsfase van de jeugdige. De zorg is voorspelbaar en past in het dagelijkse gezinsleven, zoals dagelijkse verzorging en toezicht en begeleiding. Het gaat ook om handelingen die een gebruikelijke hulphandeling vervangen en handelingen die in samenhang met reguliere zorgmomenten kunnen worden geboden.
- *Bovengebruikelijke hulp*: Handelingen die veel vaker, op onregelmatige of onplanbare momenten nodig zijn, of zorg die structureel afwijkt van het normale patroon (bijvoorbeeld nachtzorg, voortdurende nabijheid of toezicht vanwege een aandoening). Of de ouder dit ook kan bieden, hangt af van de draagkracht, beschikbaarheid en (leerbaarheid van) vaardigheden van de ouder.

Casus

Een meisje van 6 jaar heeft een genetische aandoening en krijgt sondevoeding. Hierdoor kan zij niet terecht bij de reguliere opvang of zorgboerderij; er zijn geen voorzieningen in de omgeving die deze zorg kunnen of willen bieden. De dagelijkse zorg, inclusief de sondevoeding, komt daardoor volledig bij de ouders en een tante te liggen. Zij zijn hiervoor geschoold, maar de zorg vraagt voortdurende beschikbaarheid en planning. Het gezin vraagt een pgb aan om deze inzet te kunnen bekostigen.

De gemeente oordeelt dat sprake is van bovengebruikelijke hulp op basis van de volgende afwegingen:

- Het gaat om medisch-technische zorg (sondevoeding);
- De zorg is structureel, dagelijks en langdurig;
- De zorg vereist continue beschikbaarheid;
- De zorg leidt tot structurele overbelasting van het gezin;
- De inzet van het netwerk is vrijwillig, maar niet gebruikelijk.

Tijdsomvang

- *Gebruikelijke hulp*: Tijd die ouders gemiddeld besteden aan de verzorging, opvoeding en begeleiding van een jeugdige zonder aandoeningen of beperkingen van dezelfde leeftijd. Tijdelijk kan de inzet hoger zijn, bijvoorbeeld bij herstel na ziekte of een operatie, of nadat de jeugdige een stressvolle situatie heeft meegemaakt zoals een overlijden in de familiekring.
- *Bovengebruikelijke hulp*: Tijd die ouders structureel meer besteden aan verzorging, opvoeding en begeleiding van de jeugdige dan gebruikelijk, bijvoorbeeld door extra handelingen, intensieve begeleiding of voortdurende aanwezigheid.

Neem in je afweging de zwaarte, impact en het effect op het gezinsleven en op het persoonlijk leven van ouders en andere gezinsleden mee. Heb daarbij in het bijzonder aandacht voor de beschikbaarheid en aandacht van ouders voor andere jeugdigen in het gezin.

Duur

- Gebruikelijke hulp: Hulp in kortdurende en/of tijdelijke situaties, zoals herstel na een operatie of tijdelijke ziekte, ook wanneer sprake is van stapeling van problematiek.
- Bovengebruikelijke hulp: Hulp bij een structurele en langdurige zorgvraag, bijvoorbeeld bij chronische aandoeningen of blijvende beperkingen.

Neem in je afweging de draagkracht, beschikbaarheid en (leerbaarheid van) vaardigheden van de ouder mee om te bepalen in welke mate ouders de hulp kunnen bieden.

Wees bij een structurele en langdurige zorgvraag terughoudend om dit te beoordelen als gebruikelijk, als sprake is van een levenslange beperking of ontwikkelingsstoornis. Het langdurig en dagelijks bieden van intensieve begeleiding, toezicht of ondersteuning kan leiden tot structurele overbelasting, rolvervaging en beperkingen in het functioneren van ouders en het gezin als geheel en in mogelijkheden om maatschappelijk en sociaal te kunnen participeren. In deze situatie kan gedacht worden in de formule: Duur x Intensiteit = Belasting. Het is aan ouders zelf om met name bij intensiteit dat zelf te kunnen beoordelen.

4.3 Kernvragen

- Zijn de ouders of verzorgers voldoende toegerust om de normale opvoedkundige uitdagingen effectief het hoofd te bieden?
- Is het, gezien de aard van de activiteit in combinatie met het type huisgenoot en de kenmerken van de handelingen, gebruikelijk dat ouders deze ondersteuning bieden aan de jeugdigen?

5. In hoeverre is de ouder in staat om (boven)gebruikelijke hulp te bieden?

In het vorige hoofdstuk staat beschreven wat we gebruikelijk vinden dat ouders voor hun kind doen. Toch kan het voorkomen dat er factoren zijn die de ouders belemmeren om de gebruikelijke hulp te bieden. Ook kan het zo zijn dat sprake is van bovengebruikelijke hulp, maar dat ouders dit wel kunnen en willen uitvoeren vanwege bevorderende factoren. Deze belemmerende en bevorderende factoren beschrijven we in dit hoofdstuk. Houd in de beoordeling rekening met deze factoren en met structurele extra zorgkosten en cumulatie van verschillende wettelijke kaders.

5.1 Belemmerende en bevorderende factoren

Beperkingen in het functioneren: beperkingen in het fysiek en motorisch functioneren en het sociaal-emotioneel functioneren van ouders. Dit kan het gevolg zijn van onderliggende aandoeningen of beperkingen, zoals een verstandelijke beperking, lichamelijke, psychische en psychiatrische beperkingen, en/of omgevingsfactoren, zoals een ongeschikte woonomgeving, gebrek aan (financiële) hulpmiddelen of onvoldoende sociale ondersteuning. De mate waarin iemand gebruikelijke hulp kan bieden is sterk afhankelijk van de combinatie van persoonlijke en omgevingsfactoren. Weeg bij het inschatten van het functioneren altijd de aard van de beperking én de invloed van de omgeving (mogelijkheden en beperkingen) mee.

Vaardigheden: De vaardigheden waarover ouders beschikken en het vermogen om nieuwe vaardigheden aan te leren, bepalen in hoeverre en op welke manier zij hulp kunnen bieden aan hun jeugdigen.

Vier mogelijke situaties kunnen zich voordoen. De ouder heeft:

1. de benodigde vaardigheden, en kan nieuwe vaardigheden aanleren;
2. de benodigde vaardigheden, maar kan geen nieuwe vaardigheden aanleren;
3. niet de benodigde vaardigheden, maar kan wel nieuwe vaardigheden aanleren;
4. niet de benodigde vaardigheden, en kan geen nieuwe vaardigheden aanleren.

In de eerste drie situaties mag verwacht worden dat deze persoon gebruikelijke hulp kan bieden (eventueel met ondersteuning van de gemeente via een (maatwerk)voorziening bij het aanleren van nieuwe vaardigheden). In de vierde situatie is dat niet het geval. Bovendien kan iemand die zowel over de benodigde vaardigheden beschikt als in staat is om nieuwe vaardigheden te leren, mogelijk zelfs bovengebruikelijke hulp bieden dankzij het leervermogen.

Draaglast-draagkracht: Draagkracht en draaglast van ouders geven inzicht in de balans tussen wat nodig is en wat geleverd kan worden. Een reden waarom een ouder geen gebruikelijke hulp kan bieden is dat hij/zij overbelast is (geraakt). Overbelasting kan een tijdelijke situatie zijn, waar met inzet van informele hulp of een voorziening toegewerkt kan worden naar een situatie waarin weer balans is tussen draagkracht en draaglast. Zodat de persoon waarvan gebruikelijke hulp wordt verwacht, dit (eventueel met blijvende hulp uit de omgeving) kan bieden. In situaties waarin sprake is van een levenslange en levensbrede beperking is vaak sprake van een structurele disbalans tussen draaglast en draagkracht, waarvoor specifieke hulp langdurig nodig kan zijn.

Als sprake is van (dreigende) overbelasting, geldt het volgende:

- Als beroep wordt gedaan op (dreigende) overbelasting, ga je in gesprek over de symptomen van overbelasting (zoals slaapproblemen, prikkelbaarheid, emotionele instabiliteit, een gejaagd gevoel en uitval op werk of sociale verplichtingen). Hij of zij moet de klachten duidelijk beschrijven. Chronisch overbelaste ouders hebben mogelijk ondersteuning nodig bij dit proces van aanvragen en onderbouwen, omdat zij juist vanwege de overbelasting beperkt zijn in mogelijkheden om dit zelf te kunnen doen. Zo nodig kun je onafhankelijk medisch advies vragen.
- De persoon is verplicht hieraan mee te werken, bij weigering kan het recht op een voorziening mogelijk niet worden vastgesteld.
- Hebben de ouders eigen mogelijkheden om de (dreigende) overbelasting op te heffen, dan moeten zij hier gebruik van maken. Zien de ouders zelf geen mogelijkheden, kijk dan hoe ze ondersteund kunnen worden om draagkracht en draaglast beter in balans te krijgen. Wijs mensen bijvoorbeeld op een mantelzorgsteunpunt of een training om iemand weerbaarder te maken. Als die oplossingen niet volstaan, kijk dan naar (tijdelijke) inzet van respijt-/logeerzorg. Na afloop van de beschikking verwacht je dat de draagkracht is vergroot (behalve in situaties waar sprake is van langdurige chronische beperkingen) en de ouders gebruikelijke hulp kunnen bieden. Eventueel kun je dit toetsen door opnieuw onafhankelijk medisch advies te vragen.
- Wordt de (dreigende) overbelasting veroorzaakt door maatschappelijke activiteiten of deelname aan culturele of sociale bijeenkomsten al dan niet in combinatie met een fulltime school- of werkweek, dan gaat het verlenen van gebruikelijke hulp voor. Let op dat dit niet ten koste gaat van de maatschappelijke participatie van de persoon die gebruikelijke hulp biedt.
- Vrijetijdsbesteding of hobby's zijn op zichzelf geen reden om gebruikelijke hulp niet te leveren, maar het is belangrijk om mee te wegen of de vrijetijdsbesteding noodzakelijk is voor de persoon om niet overbelast te raken.

- Wordt de (dreigende) overbelasting veroorzaakt door het zelf onbetaald leveren van verpleging en/of verzorging waarvoor een beroep kan worden gedaan op de Zorgverzekeringswet, kun je daarover in gesprek gaan.
- Heeft de ouder meer dan voldoende draagkracht, dan kan je het gesprek aangaan of de ouder naast gebruikelijke hulp ook bovengebruikelijke hulp kan bieden. Houd bij levenslange ondersteuningsbehoeften niet alleen rekening met de huidige draagkracht van ouders, maar ook met de duurzame belastbaarheid op de lange termijn.
- Bijzondere situaties van invloed op draagkracht/draaglast:
  - Wanneer sprake is van een korte levensverwachting van de jeugdige, kun je afwijken van de gebruikelijke manier van beoordelen, omdat dit extra emotionele belasting voor de ouders geeft.
  - De aanwezigheid van meerdere huisgenoten en/of jeugdigen die extra ondersteuning nodig hebben, neem je mee in de afweging omdat dit de draaglast kan vergroten.
  - Bij jeugdigen met een levenslange beperking: houd in je beoordeling rekening met de impact van de ondersteuningsbehoefte van de jeugdige op het gezinssysteem als geheel (zoals de positie en ontwikkeling van eventuele broers en zussen), wanneer structurele ondersteuning van één jeugdige leidt tot onevenredige belasting of beperking voor andere gezinsleden.

Voor het meten van draagkracht en draaglast zijn diverse meet-instrumenten ontwikkeld waar professionals gebruik van kunnen maken:

- Caregiver Strain Index (CSI): wetenschappelijk gevalideerd meetinstrument om overbelasting bij mantelzorg te meten.
- Ervaren Druk door Informele Zorg (EDIZ): meetinstrument of druk bij mantelzorgers te meten. EDIZ kijkt naar de combinatie van zorg met andere verplichtingen, zoals werk en gezin en er is aandacht voor de emotionele gevolgen.
- Het Draagkracht-Draaglast model: model om inzichtelijk te maken waarom een situatie te veel kan zijn voor iemand.

Beschikbaarheid door werk of studie: de beschikbaarheid door werk of studie is van invloed op de mate waarin we van iemand verwachten (boven)gebruikelijke hulp te bieden.

Situaties waarin we verwachten dat ouders gebruikelijke hulp bieden:

- Naast een volledige baan of studie.
- Gezinnen waarin beide ouders werken of alleenstaande ouders met een voltijdsbaan.

Het combineren van werk, studie en gezin hoort bij de normale maatschappelijke omstandigheden die meegewogen worden in de beoordeling van gebruikelijke hulp.

Situaties waarin werk op zichzelf geen reden is geen gebruikelijke hulp te bieden:

- Hoge werkdruk, structureel overwerken of lange werkweken. Onderzoek in samenspraak met ouders en werkgever mogelijkheden om de werksituatie aan te passen, zodat meer ruimte ontstaat voor het bieden van gebruikelijke hulp. Houd hierbij rekening met de financiële gevolgen voor ouders en gezin.
- Vrijwillige afwezigheid (bijvoorbeeld door eigen keuzes in werk, studie of hobby's).

Situaties waarin werk wel een reden kan zijn om geen gebruikelijke hulp te bieden:

- Langdurige, onvermijdbare afwezigheid met een verplichtend karakter (denk aan offshore werk, internationaal vrachtverkeer en militaire uitzendingen).

Situaties waarin de gemeente het gesprek met ouders kan aangaan over het bieden van bovengebruikelijke hulp:

- Als de ouder veel beschikbaar is, vanwege een parttime baan of het ontbreken van werk, voor zover dit redelijk is gelet op de draagkracht en draaglast, bereidheid en financiële situatie, ook op langere termijn. Hier is waarschijnlijk in beperkte mate of geen sprake van bij ouders die noodgedwongen niet of minder werken vanwege de hulpbehoefte van hun kind, omdat de gebruikelijke hulp vaak al een aanzienlijke belasting met zich meebrengt.

In al deze situaties, waarin het belang van arbeid en zorg voor de jeugdige op gespannen voet komen te staan, is het belangrijk om met elkaar het gesprek te voeren over wat haalbaar is.

Naast de beschikbaarheid wordt in de afweging ook rekening gehouden met de financiële situaties van ouders. Bij de beoordeling wordt gekeken naar:

- Kunnen werken om in het noodzakelijke levensonderhoud en vaste lasten van het gezin te voorzien. Een gezin moet bijvoorbeeld de bestaande woon- en zorglasten kunnen blijven betalen, maar meerdere vakanties zijn over het algemeen niet noodzakelijk.
- Het recht op arbeid en het recht om gezinsverplichtingen te combineren met werkverplichtingen. Werk en (dus voldoende) inkomen kan ook bevorderend zijn voor het welzijn en de toekomst van de jeugdigen.
- De rechten die voortkomen uit internationale verdragen en andere relevante wet- en regelgeving (zoals het VN Vrouwenverdrag waarin het recht op arbeid wordt beschreven, maar ook de arbeidstijdenwet, waarin staat dat een werknemer van 18 jaar of ouder maximaal 60 uur per week mag werken, maar niet langdurig (gemiddeld 55 uur per week over een periode van 4 weken en gemiddeld 48 uur per week over een periode van 16 weken) en voldoende rust neemt (na een werkdag minimaal 11 uur niet werken en wekelijks een rustperiode van 36 uur achter elkaar)).
- Belangrijk hierbij is dat de Jeugdwet niet toestaat om een financiële draagkrachtmeting uit te voeren voor het leveren van jeugdhulp.

Mogelijkheid tot flexibiliteit van ouders en netwerk: De mate van flexibiliteit bij ouders en hun netwerk in hun werk of bij andere activiteiten, verschilt per situatie. Bij veel flexibiliteit, bijvoorbeeld door later te kunnen beginnen op het werk, kan vaker bovengebruikelijke hulp worden verwacht dan bij weinig flexibiliteit. In het gesprek over gebruikelijke hulp moet deze factor ook meegenomen worden.

5.2 Kernvragen

- Zijn ouders beschikbaar en hebben ze voldoende draagkracht om de benodigde hulp te bieden?
- Hebben ouders de benodigde kennis en vaardigheden om de hulp te bieden of zijn de benodigde vaardigheden leerbaar?
- Leidt het bieden van deze hulp tot overbelasting of een onacceptabele (financiële) situatie voor ouders?
- Wanneer is het uitvoeren van bepaalde handelingen 'goed genoeg'? Maak bij het beantwoorden van deze vraag gebruik van de richtlijn Goed genoeg ouderschap van het NJi.
- Welke ondersteuning heeft een ouder om de jeugdige te kunnen begeleiden/aansturen bij het doorlopen van ontwikkelopgaven?
- Ontstaan er onwenselijke situaties als bepaalde handelingen niet (volledig) meer worden geboden door een ouder?
- Ontstaan er onwenselijke situaties wanneer bepaalde handelingen niet meer door de ouder worden geboden, maar door iemand anders (zoals een persoon uit het netwerk of via een vorm van opvang)?

6. Welke bijdrage kan het bredere netwerk leveren?

6.1 Rol van het bredere netwerk

Het is wettelijk vastgelegd dat ouders gebruikelijke hulp moeten bieden. Aanvullend kan het bredere netwerk (zoals grootouders, ooms/tantes, buren, vrienden, kennissen, etc.) ook een rol spelen. In het gesprek met ouders kan worden verkend of er mensen zijn die mogelijk kunnen ondersteunen of dit al doen.

Voor de inzet van het netwerk geldt:

- Hulp door het netwerk is altijd vrijwillig, zowel voor de hulpvrager als de hulpbieder, en vormt geen afdwingbare voorliggende voorziening.
- Er moet rekening gehouden wordt met de mogelijkheden van de persoon uit het netwerk (denk aan benodigde frequentie van hulp en eventuele reisafstanden) en bevorderende en belemmerende factoren (zie voorgaande hoofdstukken).
- Als de gemeente visie en beleid formuleert op de inzet van het netwerk, kan deze inzet nadrukkelijk meegenomen worden in de afweging.

Mogelijkheden om de inzet van het netwerk te versterken:

- Informele Steun kind & gezin: Collectief van de vrijwilligersinitiatieven Buurtgezinnen, Steunouder, Home-Start en Samen Oplopen met als doel om gezinnen met stress te ontlasten en veerkracht van ouders te versterken. Door het bieden van een gastvrij thuis aan een kind uit een gezin met veel stress, of door een vrijwilliger ín het gezin met veel stress die meedenkt en doet.
- Eigen kracht conferentie (EKC): Een EKC is een bijeenkomst waarbij een jeugdige samen met familie en bekenden een plan voor de toekomst maakt. Hierin worden gezamenlijk afspraken gemaakt en het zorgt voor een langdurig betrokken netwerk.
- Jouw ingebrachte mentor (JIM): Een JIM is een steunfiguur die een jeugdige zelf kiest uit de eigen omgeving en is een vertrouwenspersoon die de jeugdige inspireert, energie geeft, dingen leert en als het nodig is de waarheid kan zeggen. Een JIM treedt als vertegenwoordiger op richting het gezin en professionals.

6.2 Kernvraag

- Zijn er personen in het bredere netwerk die bereid en in staat zijn om (een deel van) de benodigde ondersteuning te bieden?
  Zo ja, hoelang kan deze persoon ondersteuning bieden?

Bijage 1. Bronnen

Tabel 1: Geraadpleegde bronnen

Bronnenlijst
CIZ (2005). Protocol Gebruikelijke Zorg
CIZ (2014). Indicatiewijzer AWBZ 7.0
CIZ (2025). Beleidsregels Indicatiestelling Wlz 2025
Elferink (2025). Wegwijs in de Jeugdwet – Juridische wegwijzer van hulpvraag naar hulpverlening
Jeugdwet
Schulinck (2023). Stappen in jeugdhulponderzoek
Lorenz (2024). Afbakening en specificeren van (boven)gebruikelijke zorg in de sociaal-emotionele context
NJi (2026). nji.nl/kennis/ontwikkeling
JGZ Richtlijnen (2026). https://www.jgzrichtlijnen.nl
Verwey-Jonker Instituut (2022). Het belang van zorgvuldig afwegen
WHO (2001), International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF)
Diverse (concept) verordeningen en beleidsregels van gemeenten